

IPÎ Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată
Catedra Științe Juridice și Securitate Criminologică

APROBAT
la ședința Catedrei
_____ 2013
Șeful Catedrei,
V. Guțuleac

CAIET
la disciplina **DREPT CONSTITUȚIONAL**
pentru studenții anului I

Lector superior universitar Larisa BUGA
Recenzent: Valeriu BUJOR, dr. prof. univ.

Chișinău, 2013

Prezentul caiet de drept constituțional a fost elaborat în baza manualului lui Teodor Cîrnaț, *Drept constituțional*, Chișinău, 2010.

TEMA 1. INTRODUCERE ÎN CURSUL DREPT CONSTITUȚIONAL

1. **Noțiunea de drept constituțional ca ramură de drept**
2. **Obiectul și metodele dreptului constituțional**
3. **Raporturile și normele de drept constituțional**
4. **Izvoarele de drept constituțional**
5. **Locul și rolul dreptului constituțional în sistemul dreptului**

1. Noțiunea dreptului constituțional ca ramură de drept

Dreptul constituțional este acea ramură de drept care reglementează modul de organizare a societății în stat, esența, forma și mecanismul statului, atribuțiile și responsabilitatea guvernanților, drepturile și îndatoririle fundamentale ale omului și cetățeanului.

Normele juridice de drept constituțional reglementează forma de stat, forma de guvernământ, regimul politic, organizarea și funcționarea Parlamentului, Guvernului, Președintelui statului, instanțelor judecătorești, Curții Constituționale, modul de organizare a societății în stat, drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale omului și cetățeanului.

Noțiunea dreptului constituțional nu trebuie confundată cu cea de Constituție. Constituția este o parte a dreptului constituțional, cea mai importantă parte, însă drept constituțional există chiar și acolo unde nu există constituție, domeniul său de aplicare fiind mai largă decât cea a constituției.

2. Obiectul și metodele dreptului constituțional

Relațiile sociale fundamentale reglementate de dreptul constituțional formează obiectul acestei ramuri de drept. Așadar, ***obiectul dreptului constituțional îl constituie relațiile sociale fundamentale ce apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării puterii de stat: drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale omului și cetățeanului; modul de organizare și funcționare a instituțiilor politice și bazele instituțiilor administrative și jurisdicționale.***

Constituția, ca lege fundamentală, reglementează și alte relații care sunt specifice altor ramuri de drept. Vom concluziona că obiectul dreptului constituțional cuprinde două categorii de relații:

•***relații cu o dublă natură juridică:*** relațiile care sunt reglementate și de alte ramuri de drept și de Constituție, devenind astfel și raporturi ale dreptului constituțional;

•***relații specifice dreptului constituțional:*** formează obiectul de reglementare doar pentru normele ale dreptului constituțional. Toate aceste relații se nasc în procesul de instaurare, menținere și exercitare a puterii de stat.

Dreptul constituțional, în reglementarea relațiilor sociale fundamentale, folosește în marea majoritate a cazurilor ***metoda imperativă și metoda dispozitivă.***

Esența ***metodei imperative*** se rezumă la aceea că, dreptul constituțional în procesul reglementării relațiilor sociale fundamentale nu permite nici o abatere de la dispozițiile normelor sale.

Esența *metodei dispozitive* constă în acordarea drepturilor subiecților de drept constituțional de a săvârși acțiuni concrete determinate de coordonarea manifestărilor de voință ale acestor subiecți. Această metodă se aplică în cazul reglementării statutului juridic al persoanei și, uneori, în cazul determinării atribuțiilor unor autorități publice.

3. Raporturile și normele de drept constituțional

3.1 Raporturile de drept constituțional

Raportul de drept constituțional reprezintă o categorie a raporturilor sociale reglementate de normele de drept constituțional care se nasc, se desfășoară și se sting în domeniul relațiilor sociale fundamentale ce apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării puterii de stat, drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale omului și cetățeanului, modul de organizare și funcționare a instituțiilor politice și bazele instituțiilor administrative și jurisdicționale.

La apariția unui raport de drept constituțional este nevoie de cel puțin două părți. Privit din punctul de vedere al structurii sale, raportul de drept constituțional este alcătuit din:

1. *subiectele* raportului de drept constituțional: părțile între care se încheie raportul juridic, titulari de drepturi și obligații. Subiecte ale raportului de drept constituțional sunt, pe de o parte, oamenii luați individual sau grupați în colective, iar pe cealaltă parte este întotdeauna o autoritate publică;

2. *conținutul* raportului de drept constituțional: drepturile și obligațiile părților, între care există o corelație, ele condiționându-se reciproc, încât fiecărui drept îi corespunde o obligație și invers;

3. *obiectul* raportului de drept constituțional: comportamentul social al subiecților de drept constituțional, acțiunile sau inacțiunile lor în timpul normei de drept constituțional.

3.2. Normele de drept constituțional

Normele dreptului constituțional *sunt normele care reglementează conduita oamenilor în relațiile sociale fundamentale ce apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării puterii de stat.*

Aceste norme sunt cuprinse atât în Constituție, cât și în alte acte normative care sunt izvoare ale dreptului constituțional.

Normele de drept constituțional se clasifică în norme de aplicație mijlocită și norme de aplicație directă.

Norme de aplicație mijlocită (indirectă): norme care dau reglementări de principiu. Pentru a fi puse în aplicare în cazuri concrete sunt urmate de reglementări suplimentare prin alte ramuri de drept.

Norme de aplicație nemijlocită (directă): normele care reglementează direct relațiile sociale și nu au nevoie de a fi precizate printr-o lege organică sau ordinară.

4. Izvoarele de drept constituțional

Termenul de izvor al dreptului are două sensuri: material și formal.

Izvoarele materiale (denumite și izvoare reale) sunt un sistem de factori sociali, politici, ideologici, materiali etc, care determină acțiunea legiuitorului sau dau naștere unor reguli izvorâte din necesitățile practice de reglementare prin norme juridice a unor relații sociale.

Izvoarele formale ale dreptului presupun forma de adoptare sau sancționare a normelor juridice, modul de exprimare a normelor (forma acesteia).

Izvoarele formale ale dreptului constituțional sunt numai actele normative adoptate de autoritățile publice reprezentative. Aceste acte normative trebuie să conțină norme juridice care să reglementeze relații sociale fundamentale ce apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării puterii de stat.

În Republica Moldova se consideră ca izvoare formale ale dreptului constituțional următoarele:

- *Constituția, legile constituționale, legile organice, legile ordinare, acte normative ale Șefului statului, hotărârile și deciziile Curții Constituționale, regulamentul Parlamentului, ordonanțele și hotărârile Guvernului, hotărârile autorităților administrației publice locale, contractul normativ, contractele (tratatele) internaționale.*

5. Locul și rolul dreptului constituțional în sistemul dreptului

Pentru a determina rolul și locul ramurii dreptului constituțional în sistemul dreptului, trebuie să ținem cont de două aspecte: importanța relațiilor sociale reglementate prin dreptul constituțional și valoarea formelor juridice, prin care voința deținătorilor puterii devine drept.

Normele de drept constituțional reglementează cele mai importante relații sociale, relațiile ce apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării puterii de stat. Astfel de relații prezintă cea mai mare importanță pentru popor. De aceea, aceste relații sociale sînt reglementate de Constituție, care se situează în fruntea sistemului de drept. Din normele Constituției se desprind principiile după care celelalte ramuri de drept reglementează domeniile lor de activitate.

Ca ramură de drept, dreptul constituțional reprezintă ramura principală a sistemului de drept alcătuită din ansamblul unitar de norme juridice cuprinse prioritar în Constituție prin care se reglementează: relațiile sociale fundamentale ce apar în procesul de instaurare, menținere și exercitare a puterii de stat, drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale omului și cetățeanului, modul de organizare și funcționare a instituțiilor politice și bazele instituțiilor administrative și jurisdicționale.

Întrebări pentru autoevaluare:

1. Formulați conceptul dreptului constituțional în cadrul disciplinelor juridice;
2. Ce înțelegeți prin relații sociale privind instaurarea, menținerea și exercitarea puterii de stat.
3. Explicați importanța studierii dreptului constituțional – ca ramură de drept;
4. Determinați obiectul de studiu al dreptului constituțional și diferențiați obiectul de studiu al dreptului constituțional de obiectele de studii ale altor discipline juridice înrudite;
5. Evidențiați metodele dreptului constituțional. Faceți o comparație între metodele de studiu ale dreptului constituțional și ale dreptului penal;
6. Din care elemente se formează un raport de drept constituțional;
7. Enumerați și caracterizați subiectele unui raport de drept constituțional;
8. Găsiți și evidențiați din Constituția Republicii Moldova adoptată la data de 29 iulie 1994 raporturi de drept constituțional;
9. Ce înțelegeți prin norme de drept constituțional; Caracterizați normele de drept constituțional permissive, onerative și prohibitive.
10. Ce instituții de drept constituțional cunoașteți. Faceți o descriere generală a instituțiilor dreptului constituțional;
11. Enumerați și caracterizați izvoarele dreptului constituțional al Republicii Moldova;

12. Este Constituția Republicii Moldova izvorul de bază al dreptului constituțional. De ce?
13. Evidențiați locul și rolul dreptului constituțional în sistemul dreptului Republicii Moldova.

Sugestii privind lucru individual

1. Conceptul și dezvoltarea științei dreptului constituțional
2. Locul științei dreptului constituțional și corelația acesteia cu alte științe.

Note:

TEMA 2. TEORIA CONSTITUȚIEI. NOȚIUNEA ȘI ESENȚA CONSTITUȚIEI

- 1. Noțiunea și esența constituționalismului**
- 2. Conceptul de Constituție**
- 3. Apariția Constituției**
- 4. Conținutul normativ al Constituției**
- 5. Forma, clasificarea și structura Constituției**
- 6. Adoptarea și abrogarea Constituției**
- 7. Revizuirea Constituției**
- 8. Tipuri de legi**
- 9. Supremația Constituției**

1. Noțiunea și esența constituționalismului

Fenomenul constituționalismului a apărut în secolul al XVII-lea, în vîltoarea luptei împotriva monarhiei absolute, determinată de mișcarea ideologică cu denumirea „constituționalism” care a avut ca rezultat adoptarea primelor constituții în SUA și Franța în a doua jumătate a sec. XVIII-lea. Esența acestei mișcări a constat în garantarea drepturilor naturale ale omului și în limitarea puterilor și substituirea cutumelor existente.

Până la revoluția din Franța în anul 1789 și proclamarea independenței statelor americane în 1776, în majoritatea Statelor, relațiile sociale privind instaurarea și exercitarea puterii în stat erau reglementate de dreptul cutumiar. În epoca modernă, *constituționalismul european* este influențat de factori obiectivi, și anume protecția *de facto* și *de jure* a drepturilor omului de către Consiliul Europei și UE. În cadrul Consiliului Europei funcționează Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, denumită și ”instrument constituțional al ordinii publice europene”.

În Republica Moldova evoluția constituționalismului este marcată odată cu adoptarea unor acte de importanță istorică - Declarația cu privire la suveranitate, Declarația cu privire la independență etc, care au influențat forma de guvernământ, structura de stat, regimul politic și care au contribuit la

adoptarea Constituției Republicii Moldova la 29 iulie 1994.

Astfel, constituționalismul contemporan este o stare de fapt complexă, de natură politico-juridică, ce exprimă un sistem de opinii și concepții progresiste cu privire la receptarea în Constituție a valorilor general-umane privind statul de drept democratic, protecția drepturilor omului separarea și echilibrul puterilor în stat. Constituționalismul este mediul adecvat pentru exercitarea drepturilor omului și eliminarea discriminării, la nivel național, regional și european.

2. Conceptul de Constituție

Etimologic, cuvântul „constituție” provine de la latinescul „constitutio”, care înseamnă așezare cu temei sau starea unui lucru. Această noțiune este folosită în SUA pentru prima dată, unde în anul 1787 americanii au adoptat prima constituție scrisă din lume. Astfel, noțiunea de constituție desemna numai acele legi, care, reglementând organizarea și funcționarea statului, limitau puterea monarhului și garantau anumite drepturi și libertăți fundamentale și individuale.

Constituția este ansamblul regulilor de drept, indiferent de obiectul lor, elaborate în scris și sistematic de către un organ de stat, constituit special în acest scop (adunarea constituantă) și urmând o procedură specifică de elaborare și modificare. Constituția este o lege supremă din punct de vedere juridic în raport cu toate celelalte legi. Caracterul de lege fundamentală rezultă din conținutul și calitatea reglementărilor.

Definitorie pentru Constituție este forța sa juridică. Ea are o forță juridică supremă, ceea ce o plasează în vârful ierarhiei izvoarelor de drept și impune regula conformității întregului drept cu dispozițiile acesteia.

Astfel Constituția este un *act politico-juridic fundamental cu forță juridică supremă față de toate actele normative, adoptat și modificat după o procedură specială și care reglementează constituirea, competența și funcționarea instituțiilor politice și bazele instituțiilor administrative jurisdicționale în conformitate cu principiul separației puterilor stat, fiind un act ce consfințește și garantează principiile fundamentale ale vieții sociale și de stat, precum și drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale omului și cetățeanului.*

3. Apariția Constituției

Este dificil de apreciat momentul exact al apariției Constituției în lume. Cei ce iau în considerare numai constituțiile scrise, pornesc de la Constituția SUA din 1787 și cea franceză din 1791 sau de la declarațiile de drepturi din cele două state, considerate acte constituționale. Cei ce au în vedere și constituțiile cutumiare sau semi-cutumiare, pornesc în general de la Constituția Marii Britanii.

Primele constituții scrise au fost precedate de „Declarații de drepturi”, așa cum au fost „Declarația de independență a statelor nord-americane”, din 4 iulie 1776 și „Declarația franceză a drepturilor omului și ale cetățenilor” de la 1789. Aceste acte, care în concepția unor autori sunt adevărate constituții, au constituit baza viitoarelor legi fundamentale.

4. Conținutul normativ al Constituției

Conținutul normativ al Constituției este un conținut complex, cuprinzând principiile fundamentale în toate domeniile vieții politice, economice, sociale, culturale, juridice etc. Conținutul reglementărilor constituționale oferă Constituției caracterul de lege fundamentală pentru ca relațiile sociale ce formează obiectul acestor reglementări sunt relații fundamentale și sunt esențiale pentru instaurarea, menținerea și exercitarea puterii de stat. Majoritatea constituțiilor, în textul său, prevăd că ele se adoptă de popor și din numele său. În Constituția SUA este folosită formula „Noi, poporul Statelor Unite ale Americii...”, Germania -...Poporul german... a adoptat fiind deținătorul puterii prezenta Lege

Fundamentală", Franța - "Poporul francez a aprobat... Legea Constituțională.

Conținutul normativ al Constituției din majoritatea statelor cuprind norme ce se referă la: forma de guvernământ, structura de stat, regimul politic al statului, fundamentele politice, economice, sociale și religioase ale statului, statutul juridic al persoanei, separația puterilor în stat, controlul constituționalității legilor, drepturile și îndatoririle cetățenilor etc, iar în preambulul Constituției RM sunt incluse și valorile supreme ale poporului nostru, cum ar fi: statul de drept, pacea civică, democrația, demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic.

5. Forma, clasificarea și structura Constituției

Cunoaștem mai multe criterii de clasificare a constituțiilor, și anume:

a) *în dependență de forma de exprimare* avem:

Constituțiile nescrise sau cutumiare sunt compuse din reguli cu privire la organizarea puterii ce nu au forma unui izvor normativ scris, dar există în realitate și se aplică temporar în rezultatul unor lovituri de stat sau revoluții.

Constituțiile scrise sunt compuse dintr-un sigur act normativ codificat sau din mai multe legi constituționale.

b) *în dependența de procedura de revizuire, constituțiile se impart în:*

Constituțiile rigide sunt acele constituții care stabilesc, prin normele sale constituționale, o procedură complicată de modificare sau prevăd o perioadă în care o parte sau întreaga Constituție nu poate fi modificată.

Constituțiile flexibile pot fi modificate de către legiuitor printr-o procedură similară cu cea de modificare a unei legi ordinare.

c) *În dependența de regimul politic:*

Constituțiile democratice prevăd drepturile și libertățile cetățenilor, principiul pluri-partidismului, separația puterilor în stat și dreptul cetățenilor de a participa și a alege organele statale.

Constituțiile autoritare limitează drepturile cetățenilor și promovează politica și ideologia unui singur partid.

d) *În dependența de durata în timp* avem constituții:

-**permanente**- majoritatea constituțiilor lumii;

-**temporare** - se adoptă pe o anumită perioadă de timp, prealabil stabilit, în cazuri excepționale.

Structura Constituției. Structura desemnează elementele ce alcătuiesc „corpul” Constituției și legăturile specifice dintre acestea. Majoritatea constituțiilor scrise sînt structurate în titluri, capitole, secțiuni și articole.

6. Adoptarea și abrogarea Constituției

Supremația Constituției determină o procedură specială de adoptare. Adoptarea Constituției este un proces complex în cadrul căruia sînt diferențiate trei elemente: 1. Inițiativa adoptării; 2. Organul competent să adopte; 3. Modurile de adoptare.

Unele constituții prevăd, în mod expres, organul care poate iniția procesul de elaborare și adoptare a constituției. Alte constituții nu conțin asemenea reglementări, această prerogativă rezultând din sistemul normativ care reglementează tehnica de elaborare a legilor.

Organul competent să adopte Constituția este desemnat prin **noțiunea de putere constituțională** sau **putere constituantă**.

Din punct de vedere al modului de adoptare a constituțiilor există:

Constituția acordată reprezintă Constituția care este adoptată de către monarh, ca stăpân absolut, care-și exercită puterea sa. Această Constituție este o operă a monarhului și este adoptată datorită constrângerilor ce se fac față de monarh. Ca rezultat, el este nevoit să recunoască unele drepturi cetățenilor.

Statutul (Constituția plebiscitară) se votează pe cale plebiscitară. Datorită acestui fapt, ea se consideră mai progresivă față de constituția acordată. Unul din neajunsurile ei este faptul că procesul organizării plebiscitului se bazează pe teroare și presiuni.

Constituția-pact este adoptată prin intermediul încheierii unui (contract) între popor și rege, unde poporul este reprezentat de Parlament. Prin acest act, guvernarea impuneau anumite condiții monarhului de care el trebuia să țină cont.

Constituția-convenție era adoptată de către o adunare denumită *convenție*. Această adunare se alegea cu scopul de a adopta Constituția. Ea se deosebește de celelalte constituții prin faptul că era adoptată de o adunare reprezentativă a corpului electoral.

Constituția parlamentară este adoptată de Parlament, la adoptarea căreia se parcurg mai multe etape, și anume:

1. inițiativa constituțională;
2. elaborarea proiectului;
3. discutarea publică a proiectului;
4. adoptarea proiectului de către Parlament cu o majoritate calificată (cel puțin 2/3 din numărul total al membrilor Parlamentului);
5. aprobarea Constituției de către popor prin referendum.

Acest mijloc de adoptare a Constituției este cel mai eficient și democratic.

Constituția RM se atribuie la categoria constituțiilor parlamentare, deoarece a fost adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 29 iulie 1994 cu voia 2/3 din numărul total de deputați.

Abrogarea Constituției. În majoritatea cazurilor constituțiile sunt abrogate în rezultatul loviturilor de stat, revoluțiilor sau destrămării unor state federale și apariția unor noi state independente (de ex. destrămarea URSS). În acest context, actuala Constituție a Republicii Moldova a fost adoptată după ce Republica Moldova a devenit un stat suveran și independent. Constituția Republicii Moldova prevede la Dispoziții finale și tranzitorii articolul 1, că intră în vigoare la data de 27 august 1994. La aceeași dată, Constituția Republicii Moldova din 15 aprilie 1978 este în întregime abrogată.

7. Revizuirea (modificarea) constituțiilor

Orice Constituție este supusă modificării, indiferent care ar fi forma. De obicei, modificarea, ca și procedura de revizuire sînt expres prevăzute chiar în textul legii fundamentale. În sistemul constituțiilor considerate "rigide", orice modificare constituțională cuprinde întotdeauna o majoritate constituțională de 2/3 la nivelul întregului Parlament, dar și un referendum popular, în care majoritatea cetățenilor trebuie să se pronunțe în favoarea modificărilor constituționale. Constituțiile rigide subliniază valoarea și autoritatea supremației Constituției, promovînd un sistem de valori în cadrul căruia o schimbare trebuie efectuată întotdeauna în anumite forme și proceduri, diferite de acelea ale legilor ordinare.

Constituția RM se atribuie la categoria constituțiilor rigide. Procedura de revizuire a Constituției cuprinde 5 etape:

- inițiativa de revizuire;
- dezbaterea inițiativei de revizuire de către autoritatea publică competentă;
- adoptarea legii de revizuire;

- promulgarea legii de revizuire;
- publicarea legii de revizuire.

I. Inițiativa de revizuire a Constituției. În conformitate cu prevederile art. 141 din Constituție, inițiativa revizuirii poate aparține:

- unui număr de cel puțin 200.000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot;
- unui număr de cel puțin o treime de deputați în Parlament;
- Guvernului.

II. Dezbaterea inițiativei de revizuire de către autoritatea publică competentă. Președintele Parlamentului sau vicepreședinții lui înaintează proiectul de lege spre dezbateră și avizare Comisiei permanente sesizate în fond de competență ce ține proiectul respectiv.

Pentru dezbateră proiectului de lege constituțională, se cer în mod obligatoriu avizele tuturor comisiilor permanente, avizul Direcției juridice a Aparatului Parlamentului, precum și cel al Guvernului în baza când inițiativa nu-i aparține. În baza avizelor menționate, Comisia specială sau comisia permanentă sesizată în fond întocmește un raport asupra proiectului de lege constituțională și-l prezintă Biroului permanent, împreună cu avizul Curții Constituționale.

Decizia asupra proiectului de lege constituțională dezbătută în prima lectură se adoptă de către Parlament, sub formă de hotărâre, cu votul majorității deputaților prezenți.

După aprobarea proiectului de lege constituțională în prima lectură, Președintele Parlamentului cere opinia deputaților privind punerea la vot a proiectului în a doua lectură sau transmiterea acesteia comisiei speciale sau comisiei permanente sesizate în fond pentru examinarea amendamentelor și pregătirea proiectului pentru dezbateră în a doua lectură. Apoi, se va pune la vot în lectura a doua și definitivă. Dezbaterea proiectului de lege în a treia lectură se va efectua la decizia Parlamentului în cazul proiectelor de legi constituționale, proiectelor de legi organice în problemele bugetului, finanțelor, economiei care necesită considerabile cheltuieli financiare, precum și în cazul tratatelor internaționale.

III. Adoptarea legii de revizuire a Constituției. Aceasta este activitatea finală a deputaților prin care se acordă proiectului calitatea de lege. Conform art.74 din Constituția R.M. legile constituționale se adoptă cu votul a 2/3 din numărul deputaților aleși.

IV. Promulgarea legii de revizuire a Constituției. Legile, inclusiv legile de revizuire a Constituției adoptate de Parlament, se promulgă de Președintele RM conform art.74 din Constituția RM. Președintele, care este șef al statului, este, totodată, și un garant al securității actelor normative, astfel, dacă voința legiuitorului contravine unor principii generale, atunci Președintele RM poate cere Parlamentului, doar o singură dată reexaminarea legii pentru orice motive ce fac ca legea în ansamblu sau o parte a ei inacceptabilă.

V. Publicarea legii de revizuire a Constituției. Legile de revizuire a Constituției se publică în Monitorul Oficial al RM.

8. Tipurile de legi

Legile pot fi clasificate după mai multe criterii:

a) în funcție de autoritatea lor juridică sau după criteriul forței juridice distingem legi: constituționale, organice și ordinare.

Legile constituționale ocupă primul loc în ierarhia legilor atât prin conținutul lor, cât și datorită procedurii speciale de adoptare (vezi p. 7). Prin conținutul lor ele introduc texte noi în Constituție, abrogă anumite texte constituționale sau le modifică pe cele existente.

Legile organice reglementează organizarea, funcționarea și structura organelor statului, sistemul electoral ș.a. În ierarhia legislativă, legile organice constituie un eșalon intermediar între legile constituționale și ordinare. Domeniile care se reglementează prin legea organică sunt stabilite în art. 72 alin 3 lit. a) - o) din Constituția RM.

Legile ordinare reglementează acele domenii ce nu constituie obiect al regimentării primelor două categorii de legi.

b) în funcție de conținutul lor, deosebim legi: *materiale și procedurale*.

Legile materiale reglementează activitatea subiecților de drept, persoane fizice și persoane juridice, relațiile dintre ele.

Legile procedurale stabilesc forma de desfășurare a unei acțiuni sau activități publice sau private, căile și mijloacele de valorificare și apărare a drepturilor patrimoniale, inclusiv forma de emitere sau întocmire a actelor juridice și acelea în care să fie sancționați cei care au legea materială.

c) funcție de obiectul reglementării juridice, distingem legi cu caracter: *constituțional, civil, penal, administrativ, fiscal etc.*

4. Legile se mai diferențiază *în dependență de aplicarea relațiilor sociale*, în legi: *generale, speciale și excepționale*.

e) în funcție de durata lor, distingem legi: *permanente și temporare*.

Legile permanente - acele legi cărora nu li se cunosc împrejurările încetării aplicării lor.

Legile temporare sunt acele cărora li se cunosc atât data intrării în vigoare, cât și data și condițiile ieșirii lor din vigoare.

9. Supremația Constituției

Supremația Constituției se explică prin aceea că aceasta este legea supremă. Totodată, supremația Constituției este un rezultat al faptului că modificarea ei trebuie adoptată de către Parlament cu majoritatea calificată de 2/3 din numărul total al deputaților, spre deosebire de legile organice sau cele ordinare. Supremația Constituției a fost și este fundamentată pe democratism.

Conținutul Legii fundamentale reflectă condițiile social-politice și istorice existente la un moment dat într-o societate dată, tradițiile istorice, interesele naționale, cultura politică a poporului.

Constituția, ca izvor principal al dreptului este o parte integrantă a acestuia. Stabilește principiile fundamentale pentru întregul sistem de drept. Toate celelalte ramuri își găsesc punctul de plecare în prevederile Constituției. Orice abatere de la aceasta este considerată o încălcare a Constituției, ea ducând la nulitatea normei respective. Dacă o normă constituțională este modificată, atunci se modifică și norma ramurii de drept, deoarece în permanență trebuie respectată concordanța întregului drept cu Constituția. Supremația Constituției implică o serie de coasecințe juridice, dar este asigurată în același timp și de garanții.

Se cunosc **trei garanții juridice ale supremației Constituției** și anume:

controlul general al aplicării Constituției;

controlul constituționalității legilor;

îndatorirea fundamentală de a respecta Constituția.

Controlul general al aplicării Constituției este rezultatul faptului că întreaga activitate statală este organizată prin Constituție. Constituția statornicește formele fundamentale de realizare a puterii de stat și categoriile de organe ale statului. Totodată, stabilind sistemul statal, Constituția stabilește și competența organelor de stat. Toate organele statului trebuie să-și desfășoare activitatea în conformitate și în limitele stabilite prin Constituție. Pentru ca acest lucru să nu rămână o simplă cerință, orice Constituție organizează un sistem complex și eficient de control al aplicării acesteia.

Controlul constituționalității legilor este activitatea organizată de verificare a conformității legii cu Constituția. Ca instituție a dreptului constituțional, acesta cuprinde regulile privitoare la organele competente a face această verificare, procedura de urmat, precum și măsurile ce pot fi luate după realizarea acestei proceduri. În general controlul constituționalității legilor este considerat o garanție a supremației Constituției.

Îndatorirea fundamentală de a respecta Constituția presupune ca prevederile din Constituție să fie aplicate și respectate de toți cetățenii.

Întrebări pentru autoevaluare:

1. Definiți fenomenul constituționalismului. Prin ce se exprimă esența constituționalismului.
2. Unde pentru prima dată a apărut prima constituție?
3. Descrieți și caracterizați Constituția SUA din anul 1787.
4. Cum a evoluat fenomenul constituționalismului în Republica Moldova?
5. Formulați conceptul de Constituție. Care este importanța constituției în cadrul reglementării relațiilor sociale.
6. Expuneți momentul apariției Constituției. Prin ce se manifestă necesitatea constituției?
7. Ce include conținutul normativ al Constituției.
8. Enumerați criteriile de clasificare a formelor Constituției.
9. Descrieți structura constituției. Caracterizați Constituția Republicii Moldova din punct de vedere al formei și structurii.
10. Expuneți momentul adoptării Constituției. Enumerați etapele privind adoptarea unei constituții. Cui aparține prerogativa de adoptare a Constituției în Republica Moldova?
11. Când a fost adoptată Constituția Republicii Moldova?
12. Formulați criteriile de clasificare a constituțiilor.
13. Motivați necesitatea revizuirii Constituției. Cui aparține prerogativa de inițiere a revizuirii Constituției.
14. Găsiți în textul constituției Republicii Moldova norma care prevede subiecții cu drept de inițiativă de revizuire a constituției.
15. Formulați tipurile de legi. Poziționați tipurile de legi conform criteriului forței juridice și explicați necesitatea acestora. Găsiți în textul constituției norma juridică care prevede tipurile de legi.
16. Prin ce se exprimă supremația Constituției. Este Constituția Republicii Moldova legea supremă în stat? De ce?
17. Ce înțelegeți prin controlul constituționalității legilor. Care este necesitatea socială a acestei activități?
18. Teme de eseu : ”Controlul constituționalității legilor în SUA”
”Controlul constituționalității legilor în Franța”
”Etapele dezvoltării constituționale ale Republicii Moldova”

Argumentați afirmația ”**Constituția este legea fundamentală a unui stat**”.

Note:

TEMA 3. BAZELE ORGANIZĂRII DE STAT

1. Noțiunea și esența statului.
2. Elementele statului.
3. Forma de stat.
 - 3.1. Forma de guvernare.
 - 3.2. Forma structurii de stat.
 - 3.3. Regimul politic.

1. Noțiunea și esența statului

Statul este un mecanism care fiind un instrument de realizare a intereselor unor grupe sociale concrete are drept scop menținerea păcii sociale, armonizarea intereselor și instaurarea echității sociale.

Esența statului în societate se manifestă în aceea că este un instrument de organizare și conducere a societății.

2. Elementele statului

Elementele statului sînt:

elementul personal - poporul sau națiunea;

elementul material - teritoriul;

elementul formal-autoritatea politică exclusivă sau suveranitatea.

2.1. Națiunea ca element constitutiv al statului

Populația constituie dimensiunea demografică, psihologică și spirituală a statului. Este comunitatea indivizilor care se află pe un teritoriu strict determinat al statului și asupra căreia se exercită puterea de stat. Un teritoriu fără populație nu poate constitui un stat. Din populația țării fac parte *cetățenii săi, cetățenii străini și apatrizii.*

Deseori, colectivitatea umană care stă la baza statului este întâlnită sub denumirea de popor sau națiune. În marea majoritate a constituțiilor, este utilizată noțiunea de popor. Astfel, în art. 2 din Constituția RM se consacră că suveranitatea națională aparține poporului RM.

2.2. Teritoriul ca element constitutiv al statului

Partea din globul pământesc ce cuprinde solul, subsolul, apele și coloana de aer de deasupra solului și apelor asupra cărora statul își exercită puterea sa suverană formează teritoriul statului.

Delimitarea teritoriului. Pentru a fixa în spațiu competența statală, teritoriul statului trebuie delimitat de teritoriul altor state, iar aceasta se face prin frontiere.

Frontierele sunt liniile reale sau imaginare trasate între diferite puncte ale globului pământesc pentru a delimita teritoriul unui stat. Ele sunt terestre, fluviale, maritime, aeriene.

Inalienabilitatea și indivizibilitatea teritoriului. *Principiul inalienabilității teritoriului* statului exprimă obligația existentă în sarcina celorlalte state de a respecta această suveranitate teritorială a statului. Indivizibilitatea și inalienabilitatea sunt proprietăți indispensabile teritoriului ce degajă din principiul integrității teritoriale a statelor.

Indivizibilitatea teritoriului semnifică unitatea acestuia. Teritoriul fiind un element constitutiv al statului, nu poate fi divizat și înstrăinat altor entități statale. Faptul că teritoriul statal este împărțit ai unități administrative teritoriale care se bucură de autonomie locală nu are, în acest sens, nici o relevanță, întrucât unitățile respective e nu sunt opuse statului ca atare.

2.3. Puterea publică ca element constitutiv al statului.

Puterea publică este puterea ce aparține întregii națiuni, puterea cu care este investit statul ca expresie permanentă a voinței națiunii, puterea comună ce se exercită în folosul tuturor indivizilor ce constituie națiunea. Puterea publică are drept scop realizarea intereselor întregii societăți, fiind organizată într-un mecanism special, numit mecanismul de stat.

3. Forma de stat

Puterea de stat se exteriorizează prin forma de stat.

Forma de stat reprezintă un anumit mod al organizării puterii, al structurării competențelor în teritoriu și într-un anumit fel al exercitării puterii. Componentele formei de stat sunt: structura de stat, forma de guvernământ și regimul politic.

3.1. Forma de guvernământ

Forma de guvernământ exprimă modul în care se exercită puterea. Prin forma de guvernământ se înțelege modul în care sunt constituite și funcționează organele supreme fiind raportată la trăsăturile definitorii ale șefului de stat și la raporturile acestuia cu puterea legiuitoare.

Forma de guvernământ împarte statele în două categorii: monarhii și republici.

3.2. Structura de stat

Prin structura de stat subînțelegem organizarea politico-teritorială a statului, inclusiv statutul juridico-politic al părților lui componente și principalele raporturi dintre organele de stat centrale și regionale.

Există două forme principale ale structurii de stat: unitară și federativă.

3.3. Regimul politic

Regimul politic exprimă totalitatea procedurilor de realizare a puterii de stat, evocă raporturile dintre componentele sistemului social-politic și economic, adică reprezintă ansamblul instituțiilor și al mijloacelor prin care se realizează puterea.

Deosebim două tipuri de regimuri politice esențiale: democratic și autocratic.

Întrebări pentru autoevaluare:

1. Dați definiția statului.
2. Formulați esența statului.
3. Elementul personal – națiunea – reprezintă unul din elementele statului. Explicați necesitatea elementului personal în calitate de element al statului.
4. Caracterizați dimensiunile teritoriului. Formulați definiția acestui element.
5. Puterea publică în raport cu alte categorii ale puterii. Prin ce se manifestă puterea publică.
6. Cui aparține puterea publică?
7. Efectuați o analiză logico-juridică a elementelor statului prin prisma metodei comparative.
8. Găsiți și menționați cadrul legal care se referă la națiunea, teritoriul și exercitarea puterii în Republica Moldova.
9. Explicați principiul separației puterilor în stat.
10. Definiți forma de stat.
11. Enumerați elementele formei de stat.
12. Caracterizați forma de guvernare. Menționați formele de guvernare cele mai răspândite.
13. Explicați forma de guvernare - monarhia și menționați formele acesteia.
14. Ce înțelegeți prin republică?
15. Efectuați o analiză succintă a monarhiilor în raport cu republicile.
16. Caracterizați Republica Moldova după forma de guvernământ.

17. Argumentați structura de stat, statele unitare și statele federative.
18. Regimul politic al statului. Determinați formele regimului politic și caracterizați după forma de regim politic Republica Moldova.
19. Teme pentru referate:
 - Deosebirea dintre desconcentrare și descentralizare;
 - Avantajele și dezavantajele aplicării principiului autonomiei administrative locale;
 - Deosebirea dintre controlul de legalitate și controlul de oportunitate, precum și între controlul ierarhic și controlul de tutelă administrativă;
 - Despre legitimitatea puterii de stat;
 - Comparăție între autonomia administrativă a autorităților locale într-un stat unitar și autonomia administrației locale într-un stat federal.

Note:

TEMA 4. CETĂȚENIA REPUBLICII MOLDOVA

- 1. Noțiunea și principiile cetățeniei**
- 2. Dobândirea și pierderea cetățeniei Republicii Moldova**
- 3. Procedura dobândirii și pierderii cetățeniei Republicii Moldova**
- 4. Pluralitatea de cetățenii**
- 5. Noțiune de străin și statutul juridic al străinilor**
- 6. Dreptul de azil. Migrația**
- 7. Dreptul de ieșire și intrare în Republica Moldova**

1. Noțiunea și principiile cetățeniei

Noțiunea de cetățenie are un dublu sens: instituție juridică și condiția juridică.

Cetățenia, ca *instituție juridică*, reprezintă un ansamblu de norme juridice ce reglementează raporturi sociale grupate în jurul necesității de a asigura plenitudinea drepturilor și obligațiilor prevăzute de Constituție și legi acelor persoane care, prin sentimentele și interesele lor, sunt strâns legate de destinele statului nostru. Cetățenia reprezintă *condiția juridică* sau statutul ce se creează prin normele juridice acelor persoane care au calitatea de „cetățean”. Cetățenia este acea calitate a persoanei fizice ce exprimă legătura politico-juridică permanentă nelimitată în timp și spațiu dintre această persoană fizică și statul respectiv.

Legea cetățeniei adoptată de Parlamentul RM în anul 2000 în art. 3 definește cetățenia R. Moldova: *instituția ce stabilește între persoana fizică și Republica Moldova o legătură juridico-politică permanentă, care generează drepturi și obligații reciproce între stat și persoană*. Conform Convenției Europene cu privire la cetățenie, cetățenia desemnează legătura juridică între o persoană și un stat și nu indică originea etnică a persoanei.

Principiile cetățeniei sunt reguli de bază ce stabilesc cadrul juridic general de dobândire, exercitare și de pierdere a calității de cetățean al Republicii Moldova de către o persoană fizică.

Principiile cetățeniei sînt:

- apatridia trebuie să fie evitată;
- nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa;
- nici căsătoria, nici desfacerea căsătoriei dintre un resortisant al unui stat parte și un străin, nici schimbarea naționalității unuia dintre soți în timpul căsătoriei nu poate avea efecte de drept asupra cetățeniei celuilalt soț.
- non-discriminarea.

2. Dobândirea și pierderea cetățeniei Republicii Moldova

Cunoaștem două moduri generale de dobândire a cetățeniei, și anume: dobândirea cetățeniei în baza unor efecte de drept și dobândirea cetățeniei prin intermediul unui act juridic.

Dobândirea cetățeniei Republicii Moldova are loc în baza următoarelor temeuri: **naștere; recunoaștere; înfiere; redobândire; naturalizare**, în mod excepțional, legea admite dobândirea cetățeniei Republicii și în temeiul acordurilor internaționale la care Republica Moldova este parte.

a) Dobândirea cetățeniei prin **naștere**. În baza acestui temei se consideră cetățean al Republicii Moldova copilul: născut din părinți, ambii sau unul dintre care, la momentul nașterii copilului, este cetățean al RM; născut pe teritoriul RM din părinți apatrizi.

b) Dobândirea cetățeniei prin **recunoaștere**, în virtutea căruia calitatea de cetățeni ai RM sunt persoanele care au dobândit și au păstrat această cetățenie potrivit legislației anterioare. Sunt recunoscuți, de asemenea, ca cetățeni ai RM persoanele care nu dețin cetățenia unui alt stat, care și-au exprimat dorința de a deveni cetățeni ai RM, și anume:

1) persoanele născute pe teritoriul RM sau persoanele care au avut unul dintre părinți sau bunici născuți pe teritoriul dat;

2) persoanele care până la 28 iunie 1940 au locuit în Basarabia, în Nordul Bucovinei, în ținutul Herța și în R.A.S.S.M- urmașii lor, dacă domiciliază în mod legal și obișnuit pe teritoriul RM;

3) persoanele deportate sau refugiate de pe teritoriul RM începând cu 28 iunie 1940, precum și urmașii lor.

c) Dobândirea cetățeniei prin **înfiere** presupune că copilul apatrid dobândește automat cetățenia RM prin înfiere, dacă înfietorii sau unul dintre ei sunt cetățeni ai țării. Copilul apatrid, înfiat de soți, unul dintre care este cetățean al RM, iar celălalt cetățean străin, adoptă cetățenia convenită de înfietori.

d) **Redobândirea** cetățeniei - persoana care a avut anterior cetățenia RM o poate redobândi la cerere, păstrându-și, la dorință, cetățenia străină, dacă nu cade sub incidența restricțiilor prevăzute de lege. Persoana căreia i s-a retras cetățenia RM pentru că a săvârșit fapte deosebit de grave prin care s-au adus prejudicii esențiale statului nu o mai poate redobândi.

e) Dobândirea cetățeniei la cerere **naturalizare** - cetățenia RM se poate acorda la cererea persoanei care a împlini vârsta de 18 ani și care, deși nu s-a născut pe acest teritoriu, domiciliază legal și obișnuit aici cel puțin 10 ani sau este căsătorită cu un cetățean al RM de cel puțin 3 ani sau domiciliază legal și obișnuit nu mai puțin de 3 ani la copii inclusiv înfietori și înfiați cetățeni ai RM sau domiciliază legal și obișnuit pe teritoriul RM timp de 5 ani înaintea împlinirii vârstei de 18 ani. La fel, cetățenia RM se acordă la cerere apatrizilor și refugiaților recunoscuți, care domiciliază legal și obișnuit pe teritoriul RM nu mai puțin de 8 ani.

Sînt cunoscute următoarele modalități de **pierdere** a cetățeniei: *renunțarea la cerere; retragerea cetățeniei* în temeiul legii sau al unei hotărâri judecătorești cu caracter de sancțiune

pentru condiții cauzatoare de prejudicii intereselor statului său, când naturalizarea a fost obținută prin fraudă etc. Pierderea cetățeniei poate să intervină și în legătură cu dobândirea unei alte cetățenii, de pildă prin înfiere sau căsătorie.

Renunțarea la cetățenia RM se permite, cu condiția ca persoanele respective să nu devină apatrizi. Renunțarea la cetățenia Republicii Moldova se aprobă persoanei care a împlinit vârsta de 18 ani.

Retragerea cetățeniei RM apare ca o sancțiune care se aplică unei persoane și poate fi retrasă printr-un decret al Președintelui RM.

4. Procedura dobândirii și pierderii cetățeniei Republicii Moldova

Procedura acordării sau retragerii cetățeniei este stipulată în Legea cetățeniei Republicii Moldova din 2 iunie 2000, nr. 1024-XIV. Cererea privind cetățenia RM se adresează Președintelui RM și se depune, personal sau prin mandatar, la organul afacerilor interne în a cărui rază își are domiciliul solicitantul iar în cazul persoanei cu domiciliul legal și obișnuit în străinătate, la reprezentanța diplomatică sau instituția consulară a RM.

Potrivit articolului 34 propunerile, avizele și alte materiale referitoare la retragerea cetățeniei RM se vor înainta Președintelui RM de Ministerul Afacerilor Interne, precum și de Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene direct sau prin intermediul reprezentanțelor diplomatice sau al instituțiilor consulare ale RM.

5. Pluralitatea de cetățenii

Dubla cetățenie apare pe două căi: în situația dobândirii cetățeniei prin naștere și în cazul naturalizării. Astfel copilul născut din părinți cetățeni ai unui stat, în care se aplică principiul dreptului sângelui, pe teritoriul altui stat, a cărui legislație consacră principiul dreptului solului va căpăta cetățenia ambelor state.

Prin naturalizare, dubla cetățenie apare dacă persoana care dobândește o nouă cetățenie la cerere, prin căsătorie, înfiere etc. și nu pierde vechea sa cetățenie. De regulă, persoanele care aparțin statului RM au o singură cetățenie - cetățenia RM. Constituția RM interzice cetățenilor RM să aibă și cetățenia altor state, cu excepția cazurilor când între Republica Moldova și un alt stat există un acord prin care este admisă cetățenia dublă. Persoana care are cetățenia altui stat este obligată să prezinte odată cu depunerea cererii de acordare a cetățeniei RM un act care să dovedească că persoana respectivă a renunțat la cetățenia străină.

Admiterea pluralității de cetățenii în RM a fost condiționată de semnarea la Strasbourg, la 3 noiembrie 1998, a Convenției europene cu privire la cetățenie, care prevede acordarea dreptului dublei cetățenii în cazurile căsătoriilor mixte, nașterii copiilor din căsătorii mixte, înfierii copiilor, cetățeni ai RM, de către cetățeni străini.

6. Noțiune de străin și statut juridic al străinilor

Regimul juridic aplicabil străinului de către legea RM reprezintă un ansamblu de drepturi și obligații specifice raporturilor juridice ale străinilor, care poartă denumirea de **statut juridic al străinului**.

Conform Legii cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova, se consideră *cetățean străin* persoana care nu are cetățenia RM, dar care are dovada apartenenței sale la un alt stat. În acest context apare și o altă noțiune, și anume cea de *apatrid*, fiind persoana care nu are cetățenia RM și nici dovadă apartenenței sale la un alt stat, cu alte

cuvinte, persoana nu are cetățenia nici unui stat.

7. Dreptul de azil. Migrația.

Dreptul de azil este o noțiune juridică, conform căreia persoana persecutată din cauza opiniilor sale politice sau convingeri religioase în țara ei de origine poate fi protejată de o altă autoritate suverană sau o țară străină.

Articolul 19 din Constituție reglementează dreptul de azil, care este un drept ce aparține străinilor și apatrizilor. Acest drept cuprinde găzduirea și protecția din partea statului RM a acestor persoane. Cunoaștem mai multe forme de protecție pe care le oferă statul străinilor, cum ar fi:

statutul de refugiat - formă de protecție, recunoscută de RM, a străinului sau apatridului. **Un refugiat este persoana care datorită unei frici bine întemeiate este persecutată din cauza rasei, religiei, naționalității, apartenență la vreun grup social sau opiniei politice, se află înafara țării a cărei naționalitate o are și nu poate sau datorită acestei frici nu dorește să fie protejat de acea țară.**

protecție umanitară - formă de protecție, recunoscută de RM, acordată străinului sau apatridului din alte motive decât cele prevăzute de Convenția de la Geneva din 28 iulie 1951;

azil politic - protecție excepțională acordată străinului de către Președintele RM;

protecție temporară - protecție imediată și temporară unor persoane, dacă există riscul ca sistemul de azil să nu poată procesa acest aflux fără efecte adverse pentru funcționarea sa eficientă, în interesul persoanelor în cauză și al altor persoane care au nevoie de protecție.

Migrația reprezintă deplasarea oamenilor dintr-o regiune în alta, câteodată la distanțe foarte mari sau a unor grupuri mari de oameni. Migrația se divizează în: migrație de familie; migrație de muncă; migrație pentru obținerea studiilor.

8. Dreptul de ieșire și intrare în Republica Moldova

În conformitate cu art. 27 din Constituția RM în țara noastră dreptul la libera circulație este garantat și oricărui cetățean al RM îi este asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, de a ieși, de a emigra și de a reveni în țară. Cetățenii RM au dreptul de a ieși și intra în țară în baza pașaportului, iar refugiații și beneficiarii de protecție umanitară - în baza documentului de călătorie, eliberat de organele competente. Minorii au dreptul de a ieși și de a intra în RM numai însoțiți de unul dintre reprezentanții lor legali sau de un însoțitor, desemnat prin declarație de către reprezentantul legal a cărui semnătură se legalizează notarial, în declarație se indică scopul călătoriei, durata acesteia și țara de destinație. Minorii (elevii și studenții) care au împlinit vârsta de 14 ani și sunt înmatriculați la studii în instituții de învățământ din alte state. La ieșirea și intrarea în Republica Moldova, prezintă actul de înmatriculare la instituția de învățământ respectivă și declarația eliberată de unul dintre părinți, autentificată notarial, care conține consimțământul acestuia pentru ieșirea și intrarea minorului în RM, cu indicarea țării de destinație, scopului călătoriei perioadei de aflare a minorului în țara de destinație. Declarația este valabilă pe o perioadă de un an de studii.

În cazul în care minorul pleacă să se domicilieze în străinătate, este necesar consimțământul, exprimat prin declarație, al ambilor părinți ale căror semnături se legalizează notarial, iar în cazul altor reprezentanți legali -consimțământul acestora, exprimat prin decizie a autorității tutelare.

Cetățenii străini și apatrizii pot ieși și intra în RM în baza documentelor valabile de trecere a frontierei de stat, care sunt recunoscute sau acceptate în RM, și a vizei, dacă acordurile internaționale nu stabilesc altfel.

Întrebări pentru autoevaluare:

5. Definiți cetățenia ca instituție juridică.
6. Identificați cele două stări ale cetățeniei.
7. Selectați și apreciați cadrul normativ intern și internațional care reglementează instituția cetățeniei.
8. Identificați din prevederile Legii cu privire la cetățenie definiția acesteia. Extrageți din această definiție trăsăturile definitorii ale cetățeniei.
9. Stabiliți principiile de bază ale cetățeniei. Corelați principiile indicate în legea internă cu cele internaționale.
10. Ce înțelegeți prin apatridie. Identificați măsuri în vederea evitării stării de apatridie.
11. Trasați ideile de bază privind dobândirea cetățeniei.
12. Faceți o comparație între modurile de dobândire a cetățeniei.
13. Explicați modurile de dobândire a cetățeniei Republicii Moldova.
14. Cum are loc pierderea cetățeniei. Enumerați și caracterizați posibilitățile juridice.
15. Prin ce se deosebește retragerea de renunțarea la cetățenie.
16. Cărei instituții statale îi aparține prerogativa de acordare și retragere a cetățeniei.
17. Pregătiți un studiu de caz privind procedura de dobândire a cetățeniei.
18. Pregătiți un studiu de caz privind procedura de pierdere a cetățeniei.
19. Ce înțelegeți prin dubla cetățenie. Cine poate beneficia de acest statut?
20. Identificați noțiunea de străin. Numiți cadrul normativ care stabilește statutul juridic al străinilor.
21. Dreptul de azil face parte din categoria drepturilor și libertăților fundamentale ale omului? De ce?
22. Formulați noțiunea dreptului de azil și stabiliți formele de protecție posibile.
23. Stabiliți importanța juridică a noțiunii dreptului de azil politic.
24. Prin ce se deosebește statutul de azil politic de cel de refugiat.
25. Semnificația noțiunii de migrație.
26. Descrieți procedura de intrare și ieșire din țară.

Note:

TEMA 5. DREPTURILE, LIBERTĂȚILE ȘI ÎNDATORIRILE FUNDAMENTALE

1. Noțiunea de drepturi și libertăți fundamentale
2. Principiile aplicabile drepturilor și libertăților fundamentale
3. Clasificarea drepturilor și libertăților fundamentale
4. Îndatoririle fundamentale

1. Noțiunea de drepturi și libertăți fundamentale

Scopul statului de drept este promovarea și asigurarea drepturilor oricărei persoane, fără nici o discriminare pe criterii de sex, rasă, naționalitate, origine etnică, cetățenie, origine socială, religie, convingeri, educație, limbă, opinii apartenență politică, stare a sănătății, dizabilitate, vârstă, orientare sexuală, stare civilă, stare materială, boală cronică necontagioasă, infectare a HIV/SIDA sau pe alte criterii sau semne individuale stabilite prin legislația națională cu privire la non-discriminare sau prin tratatele internaționale la care statul este parte.

Drepturile nu sunt dăruite omului de către Dumnezeu și nici de stat. Ele aparțin omului în virtutea naturii sale. Omul nu trebuie să mulțumească pentru drepturile sale nici puterii laice și nici celei divine. Ele reprezintă esența naturii sale, de aceea se numesc naturale. Drepturile naturale ale omului nu necesită reglementare juridică, ele există obiectiv; independent de titularul acestora. Asigurarea exercitării drepturilor nu este condiționată de anumite circumstanțe, fiind componente obligatorii ale demnității umane. Statul nu-l poate lipsi pe om de drepturile sale, el poate doar să-i limiteze anumite drepturi în baza Constituției sau a legilor.

Prin *drept (al omului)* înțelegem o prerogativă, în sens de posibilitate de acțiune.

Drepturile omului sunt acele drepturi care aparțin ființei umane de la naștere, sunt inalienabile și inerente fiecărui om în virtutea apartenenței sale la specia umană și care sunt recunoscute universal.

Drepturi și libertăți fundamentale - ansamblu al drepturilor și libertăților cetățenilor consacrate prin Constituție în vederea asigurării și liberei manifestări a lor. Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări. Nimeni nu este mai presus de lege. Drepturile fundamentale sunt acele drepturi subiective indispensabile pentru libera dezvoltare a personalităților, drepturi stabilite prin Constituție și garantate prin aceasta și alte legi.

2. Principiile aplicabile drepturilor și libertăților fundamentale

În cadrul sistemului nostru constituțional, instituția drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor se întemeiază pe principii, care fie că sunt reflectate direct în Constituție, fie că se subînțeleg, și anume:

- universalitatea drepturilor omului;
- egalitatea în drepturi;
- non-discriminarea;
- protecția cetățenilor RM în străinătate;
- protecția cetățenilor străini și apatrizilor;
- inadmisibilitatea extrădării cetățenilor RM;
- accesul liber la justiție;
- neretroactivitatea legii;
- prioritatea reglementărilor internaționale în materia drepturilor omului.

Așadar, **universalitatea**, presupune că fiecare persoană se bucură de drepturile omului indiferent unde se află, deoarece aceste drepturi aparțin ființei umane de la naștere și ele sunt inalienabile și inerente.

Egalitatea include toate domeniile de activitate în care persoana are dreptul garantat la exercitarea libertăților legale în scopul realizării interese lor sale legitime.

Legea garantează ocrotirea egală a tuturor persoanelor și sancționează discriminările.

Art. 16 din Constituția RM stabilește principiul egalității tuturor cetățenilor, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine

socială, în fața legii și a autorităților publice.

Egalitatea este opusul discriminării, deoarece ultima presupune limitarea și încălcarea drepturilor omului după diverse criterii.

Non-discriminarea. Prin noțiunea de discriminare înțelegem orice tratament diferit și inegal, care se realizează prin distincție, excludere, restricție și preferință, pe baza de sex, rasă, naționalitate, origine etnică, cetățenie, origine socială, religie, convingeri, educație, limbă, opinii, apartenență politică, starea sănătății, vârstă, orientare sexuală, stare civilă, stare materială, dizabilitate, boală cronică necontagioasă, infectare a HIV/SIDA sau alte criterii ori semne individuale, care are ca scop sau rezultat anularea sau lezarea drepturilor omului și a protecției lor, violarea principiilor egalității, non-discriminării și a demnității umane.

Discriminarea se manifestă sub diferite forme cum ar fi: discriminarea directă, discriminarea indirectă, discriminarea multiplă, comportamentul discriminatoriu, hărțuirea, inclusiv cea sexuală, instigare la discriminare, intenția declarată public de a discrimina, segregarea, victimizarea, discriminarea prin asociere, asocierea în vederea săvârșirii unei fapte de discriminare, complicitatea la discriminare, săvârșite cu privire la o persoană, un grup de persoane sau o comunitate, cu excepția cazurilor în care acestea sunt în conformitate cu legea și necesare într-o societate democratică. Toate formele de manifestare a discriminării pot fi clasificate, după gravitatea lor, în două categorii: forme ușoare de manifestare a discriminării și forme grave de manifestare a discriminării.

Însă sunt anumite fapte și măsuri care, cu titlu de excepție, nu constituie discriminare, și anume: tratamentul diferențiat care se bazează pe criterii rezonabile și obiective și măsurile afirmative (pozitive).

Protecția cetățenilor Republicii Moldova în străinătate.

Articolul 18 din Constituția RM prevede că cetățenii țării care se află în străinătate au dreptul să apeleze la protecția autorităților sale, iar acestea au obligația constituțională de a le acorda protecția necesară. De altfel, între state există acorduri și convenții semnate, care permit și reglementează această colaborare juridică.

Protecția cetățenilor străini și apatrizilor.

Constituția cuprinde și unele reglementări privind străinii și apatrizii aflați pe teritoriul RM. Astfel, la art. 19 se menționează că cetățenii străini și apatrizii care locuiesc în RM se bucură de aceleași drepturi și obligații, ca și cetățenii RM. Tot ei pot fi extrădați numai în baza unei convenții internaționale, în condiții de reciprocitate sau în temeiul unei hotărâri ale instanței de judecată, iar dreptul de azil se acordă și se retrage conform legii, cu respectarea tratatelor și a convențiilor internaționale la care RM este parte.

Inadmisibilitatea extrădării sau a expulzării cetățenilor Republicii Moldova. Constituția, prin art. 18 stabilește că cetățenii RM nu pot fi extrădați sau expulzați din țară. Astfel extrădarea sau expulzarea sunt două măsuri foarte grave care privesc prin excelență libertatea individuală și dreptul la libera circulație.

Accesul liber la justiție.

Potrivit acestui principiu, oricine (cetățeanul RM, cetățeanul străin sau apatridul) are acces liber la justiție, pentru apărarea oricărui drept sau libertăți și a oricărui interes legitim, fără deosebire dacă acestea rezultă din Constituție sau din alte legi.

Neretroactivitatea legii.

O lege, odată adoptată, produce și trebuie să producă efecte juridice numai pentru viitor. Aceasta pentru simplul motiv că legea se adresează subiectelor de drept, permițând sau interzicând

și, bineînțeles, sancționând atitudinile deviante.

Principiul neretroactivității legii este expres formulat de art. 6 din Codul civil în sensul căruia „legea civilă dispune numai pentru viitor, ca nu are puterea retroactivă”, precum și în Codul penal alin.(2) art. 10 în sensul căruia „legea penală care înăsprește pedeapsa sau înrăutățește situația persoanei vinovate de săvârșirea unei infracțiuni nu are efecte retroactive”, la fel legea penală nu se aplică faptelor, care la data când au fost săvârșite, nu erau prevăzute ca infracțiuni. Există două mari excepții, și anume: cea privind aplicarea legii penale mai blânde și cea privind legile interpretative.

Prezumția nevinovației. Conform acestui principiu, *nimeni nu poate fi recunoscut vinovat de comiterea unei crime, precum și supus unei pedepse penale, decât prin sentința unei instanțe de judecată și în conformitate cu legea.*

Prioritatea reglementărilor internaționale în materia drepturilor omului.

Constituția R.M prin art.7 nu permite ratificarea unui tratat internațional, care ar contraveni prevederilor sale, în sistemul dreptului moldovenesc, prevederile tratatelor internaționale nu pot fi situate, sub aspectul forței lor juridice, deasupra prevederilor Constituției. De aici rezultă obligația constituțională pentru autoritățile competente în negocierea și încheierea tratatelor internaționale de a observa concordanța lor cu Constituția. Dacă textele unor tratate internaționale ce se negociază conțin asemenea prevederi, ratificarea lor se poate face fie cu rezervele corespunzătoare, fie numai după ce Constituția este revizuită potrivit art. 141-143.

3. Clasificarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului

După criteriul *conținutul drepturilor și libertăților cetățenilor*, vom clasifica drepturile fundamentale ale cetățenilor Republicii Moldova:

Prima categorie o formează **inviolabilitățile**, adică acele drepturi fundamentale, care asigură viața, posibilitatea de mișcare a individului, asigură siguranța lui fizică, a domiciliului său (dreptul la viață, inviolabilitatea persoanei, inviolabilitatea domiciliului, dreptul la libera circulație, dreptul la căsătorie, la ocrotirea familiei și a copilului).

A doua categorie o formează **drepturile social-economice și culturale**, adică acele drepturi care asigură dezvoltarea materială și culturală a persoanei permițând acesteia să participe la viața socială (dreptul la muncă, dreptul la odihnă, dreptul la învățătură, dreptul la asigurare materială în caz de bătrânețe, boală sau incapacitate de muncă, dreptul tinerilor la asigurare din partea statului a condițiilor necesare dezvoltării aptitudinilor lor fizice și intelectuale, dreptul la proprietate, dreptul la moștenire, dreptul la un nivel de trai decent, dreptul de a te bucura de cea mai bună sănătate fizică și mintală pe care o poți atinge).

A treia categorie o formează **drepturile exclusiv politice**, adică drepturile care prin conținutul lor pot fi folosite numai pentru participarea cetățenilor la conducerea statului, la guvernare (drepturile electorale).

A patra categorie o formează **drepturile social-politice**, adică acele drepturi care pot fi exercitate de cetățeni, la alegerea lor, atât în vederea asigurării dezvoltării lor materiale, cât și în scopul participării lor la conducerea de stat (libertatea conștiinței, libertatea cuvântului, libertatea presei, dreptul de asociere, libertatea întrunirilor, mitingurilor și demonstrațiilor, secretul corespondenței și al convorbirilor telefonice, dreptul la informație).

A cincea categorie o formează **drepturile-garanții**, adică dreptul de petiționare și dreptul celui vătămat într-un drept al său printr-un act ilegal al unui organ de stat de a cere organelor competente, în condițiile prevăzute de lege, anularea actului și repararea pagubei.

4. Îndatoririle fundamentale

Membrii unui colectivități umane au față de societatea în care trăiesc, în afară de drepturi, și anumite obligații, numite **îndatoriri fundamentale**.

Drepturile subiective nu pot fi exercitate fără a fi corelate cu unele obligații juridice, deoarece aceste două componente alcătuiesc conținutul oricărui raport juridic. Astfel, pornind de la aceste considerente pur teoretice dreptului, constatăm că îndatoririle fundamentale sunt corelative drepturilor și libertăților fundamentale. Îndeplinirea îndatoririlor fundamentale formează în același timp mijlocul prin care se realizează drepturile subiective, prin care oamenii contribuie la realizarea scopului și sarcinilor societății în ansamblu.

Legiuitorul nostru a prevăzut două categorii de destinatari ai îndatoririlor fundamentale: cetățenii Republicii Moldova, cetățenii străini și apatrizii aflați în Moldova. Cetățenilor moldoveni li se rezervă, în exclusivitate, îndatoriri specifice, cum ar fi: devotamentul față de țară, îndeplinirea cu buna-credință a funcțiilor publice încredințate, apărarea țării, contribuții la cheltuielile publice. Alte îndatoriri fundamentale angajează deopotrivă pe cetățenii moldoveni ca și pe cetățenii străini și apatrizii aflați pe teritoriul țării. Astfel, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor, exercitarea cu bună-credință a drepturilor și libertăților constituționale sunt îndatoriri generale obligatorii.

Astfel, îndatoririle fundamentale **sunt obligații esențiale ale cetățenilor pentru a îndeplini sarcinile societății; realizarea lor se asigură prin convingere sau, la necesitate, se folosește forța coercitivă a statului.**

Întrebări pentru autoevaluare:

1. Definiți drepturile omului;
2. Evidențiați deosebirea între drepturile și libertățile omului;
3. Enunțați clasificarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.
4. Enumerați îndatoririle fundamentale. Caracterizați-le.
5. Principiul neretroactivității legii și implicațiile acestuia.
6. Principiul prezumției de nevinovăție.
7. Comentați art. 4 din Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului:
8. "Libertatea constă în a putea face tot ceea ce nu vătămă altuia; astfel exercițiul drepturilor naturale ale fiecărui om nu are limite decât acelea care asigură celorlalți membri ai societății folosința aceluiași drepturi. Aceste limite nu pot fi determinate decât prin lege."
9. Comentați art. 10 pct. 2 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului în care se arată: "Exercitarea acestor libertăți (libertatea de exprimare) ce comportă îndatoriri și responsabilități, poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești."
10. Comparați art. 27 din Constituție (libera circulație) cu art. 2 din Protocolul nr. 4 la Convenția pentru Apararea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale":
 - 1) Oricine se găsește în mod legal pe teritoriul unui alt stat are dreptul să circule în mod liber și să-și aleagă în mod liber reședința sa.

- 2) Orice persoană este liberă să părăsească orice țară, inclusiv pe a sa.
- 3) Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, menținerea ordinii publice, prevenirea faptelor penale, protecția sănătății sau a moralei, ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.
- 4) Drepturile recunoscute în paragraful 1 pot, de asemenea, în anumite zone determinate, să facă obiectul unor restrângeri care, prevăzute de lege, sunt justificate de interesul public într-o societate democratică."

11. Comentați afirmația "drepturile nu ne sînt date de Dumnezeu, nici de stat, ele ne aparțin în virtutea apartenenței omului la specia umană".

Note:

TEMA 6.

FORMELE ȘI MIJLOACELE DE EXERCITARE A SUVERANITĂȚII NAȚIONALE

1. Formele de exercitare a suveranității
2. Noțiunea de referendum
3. Clasificarea referendum-urilor
4. Forme de organizare a vieții politice. Partide politice

1. Formele de exercitare a suveranității

Constituția declară poporul drept deținător al suveranității naționale. Suveranitatea este exercitată din numele poporului de către reprezentanții aleși. Cetățenii exercită suveranitatea prin intermediul dreptului lor la vot, ei fiind titularii drepturilor electorale.

Ținem să identificăm principalele noțiuni ce țin de principiul dat, și anume:

Drepturi electorale sunt drepturi politice fundamentale ale cetățenilor prin care aceștia exercită puterea de stat - dreptul de a alege, dreptul de a fi ales și dreptul de revocare.

Referendumul este scrutinul prin care poporul își exprimă opțiunea în cele mai importante probleme ale statului și societății în ansamblu, având drept scop soluționarea acestora, precum și consultarea cetățenilor în probleme locale de interes deosebit.

Dreptul de a alege, conform legislației Republicii Moldova, îl au cetățenii Republicii Moldova care au împlinit, inclusiv în ziua alegerilor, vârsta de 18 ani, cu excepția celor privați de acest drept în modul stabilit de lege.

Dreptul de a fi ales îl au doar cetățenii Republicii Moldova cu drept de vot care întrunesc condițiile prevăzute de Codul Electoral.

Revocarea - retragerea de către instanța de judecată a mandatului persoanei care ocupă o

funcție publică eligibilă, precum și retragere a mandatului primarului prin referendum local.

2. Noțiunea de referendum

Referendumul se exprimă în procedura democrației directe prin care conducerea unei țări se adresează poporului, fără intermediari pentru a-l consulta în probleme majore, de regulă, pentru textul Constituției, alegerea formei de guvernământ sau în probleme de autodeterminare ca stat. În conformitate cu art. 75(1) din Constituția RM, cele mai importante probleme ale societății și ale statului sunt supuse referendumului. Deosebirea principală a procedurii de alegeri și procedura referendumului constă în *obiectul de exprimare* a voinței alegătorilor. Acest obiect la alegeri îl prezintă candidatul în deputați sau altă funcție din afara instituției reprezentative, iar la referendum obiectul de exprimare a voinței nu este persoana (candidatul), ci o anumită problemă asupra căreia se desfășoară referendumul - lege, proiect de lege, Constituție, amendamente la Constituție, probleme de interes național al statului ș.a. Rezultatele referendumului pot fi determinate numai în temeiul sistemului majoritar.

Referendumul este o formă a democrației directe, prin care se realizează suveranitatea poporului în cele mai importante probleme de interes național și social, având drept scop soluționarea acestora, precum și consultarea cetățenilor în probleme locale de interes deosebit și revocarea primarului satului (comunei), sectorului, orașului (municipiului).

3. Clasificarea referendum-urilor

Subliniem sunt mai multe criterii de clasificare a referendum-urilor, și anume:

1) După *modul de desfășurare*, referendum-urile se împart în:

- **obligatorii**: se desfășoară în strictă concordanță cu prevederile legate.

- **facultative**: se desfășoară pe probleme considerate stringente de popor și are loc la solicitarea unui anumit grup de cetățeni.

2) În dependență de *subiecții cu drept de a iniția referendumul*, acesta:

-poate fi inițiat de autoritățile publice centrale și locale;

-poate fi inițiat de un anumit grup de cetățeni cu drept de vot.

3) După *criteriul teritorial* referendum-urile pot fi :

- naționale(republicane);

- regionale;

- locale.

Referendumul republican sau național are loc pe întreg teritoriu al RM și se desfășoară în scopul exercitării puterii poporului și participării lui nemijlocite la conducerea și administrarea treburilor de stat. Cetățenii participă la referendumul republican prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Actele adoptate prin referendumul republican au putere juridică după confirmarea lor de către Curtea Constituțională și sunt executorii pe întreg teritoriul Republicii Moldova.

Inițierea unui referendum republican poate fi făcută de:

a) un număr de cel puțin 200.000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot;

b) un număr de cel puțin o treime din deputații în Parlament;

c) Președintele Republicii Moldova;

d) Guvern.

Referendumul local reprezintă consultarea cetățenilor în probleme de interes deosebit

destinat pentru sat (comună), sector, oraș (municipiu), raion, unitate administrativ-teritorială cu statut special. Revocarea primarului satului (comunei), sectorului, orașului (municipiului) se efectuează, de asemenea, prin referendum local.

4. Forme de organizare a vieții politice. Partidele politice

Cetățenii RM se pot asocia liber în partide și în alte organizații social-politice, care contribuie la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor și, în condițiile legii, participă la alegeri.

Potrivit **legii privind partidele politice**, acestea din urmă sunt asociații benevole, cu statut de persoană juridică, formate de cetățenii RM cu drept de vot, care, prin activități comune și în baza principiului liberei participări, contribuie la conceperea, exprimarea și realizarea voinței lor politice. Partidele politice promovează valorile democratice și pluralismul politic, contribuie la formarea opiniei publice, participă, prin înaintarea și susținerea candidaților, la alegeri și la constituirea autorităților publice, stimulează participarea cetățenilor la alegeri, participă, prin reprezentanții lor, la exercitarea în mod legal a puterii în stat, în vederea realizării voinței lor politice, partidele se pot afilia organizațiilor politice internaționale.

Pe teritoriul Republicii Moldova sunt interzise partidele constituite din cetățeni străini, constituirea și activitatea partidelor, altor organizații politice ale statelor străine, precum și a filialelor și structurilor acestora.

Nici o persoană nu poate fi constrânsă să adere sau să nu adere la un partid politic. Partidele politice sînt înregistrate la Ministerul Justiției al RM.

Întrebări pentru autoevaluare:

1. Menționați formele de exercitare a suveranității.
2. Specificați semnificația termenului referendum.
3. Ce înțelegeți prin termenul drepturi electorale. Cine dispune de aceste drepturi?
4. Corelați termenii ”dreptul de a alege” și ”dreptul de a fi ales”.
5. Enunțați definiția referendum-ului; Conform legislației, este acest mijloc de exercitare a suveranității naționale prevăzut în Republica Moldova. Argumentați.
6. Clasificarea referendum-urilor. Deosebiri și asemănări.
7. Constatați rolul referendum-urilor naționale. Expuneți importanța referendurilor locale.
8. Efectuați un studiu de caz folosind noțiunea referendum-ului național și referendum-ului local. Constatați dacă în Republica Moldova s-au desfășurat astfel de referenduri. Enunțați rezultatele.
9. Determinați formele de organizare a vieții politice.
10. Definiți partidul politic. Caracterizați.
11. Efectuați un studiu de caz privind numărul partidelor politice și frecvența apariției noilor partide politice în Republica Moldova.
12. Expuneți necesitatea existenței partidelor politice.

Note:

TEMA 7. SISTEMUL ELECTORAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA

1. Noțiunea și importanța alegerilor
2. Principiile dreptului electoral
3. Autorități electorale, circumscripții și secții de votare
4. Asigurarea materială a desfășurării alegerilor, monitorizarea și reflectarea lor în mijloacele de informare în masă
5. Listele electorale, desemnarea și înregistrarea candidaților, Campania electorală
6. Buletinele de vot, votarea, numărarea voturilor și totalizarea rezultatelor alegerilor

1. Noțiunea și importanța alegerilor

Alegeri - acțiune prin care cetățenii selectează și desemnează prin vot, în conformitate cu anumite proceduri, persoanele care urmează să facă parte din organele de conducere ale unui stat, unitate teritorial-administrativă sau ale unei organizații sau un partid politic sau un organ colegial. În conformitate cu Codul electoral al RM, termenul de *alegeri* se referă la alegerile în Parlament, în autoritățile administrației publice locale, precum și referendum-urile.

Alegerile sunt de diferite *tipuri*:

directe: votare în care între alegător și candidatul la postul electiv nu există distanțe care ar media exprimarea voinței alegătorului. Alegătorul votează direct pentru candidatul la postul electiv.

indirecte: electoratul alege doar reprezentanți sau delegați care, la rândul lor, aleg candidații propuși.

ordinare: se desfășoară în termenele prevăzute de constituție sau lege, de regulă, în legătură cu expirarea termenului împuternicirilor;

anticipate: se desfășoară în cazul dezvoltării anticipate a Parlamentului, alegerea organului electiv în cazul încetării înainte de termen a mandatului sau dizolvării acestuia ori în cazul reorganizării administrativ-teritoriale;

alegeri desfășurate într-un singur scrutin: când rezultatele alegerilor stabilesc după votarea unică a alegătorilor, având caracter definitiv;

alegeri desfășurate în două sau mai multe scrutine: când este necesar de două sau mai multe votări în scopul determinării învingătorilor din numărul candidaților la postul electiv;

repetate: se desfășoară în cazurile în care alegerile deja efectuate se dovedesc a fi nevalabile, din cauza încălcării legislației cu privire la alegeri.

Există două noțiuni care nu trebuie confundate. **Dreptul electoral** reprezintă totalitatea normelor juridice care reglementează participarea cetățenilor la procesul de formare a organelor de stat centrale și locale electiv, precum și alegerea funcționarilor lor, prin intermediul drepturilor și libertăților electorale garantate de Constituția RM. Iar **sistemul electoral** - procedurile utilizate pentru desemnarea de reprezentanți ai poporului în organismele puterii centrale și locale, fiind totodată modalitatea de repartizare a mandatelor disputate în alegeri în funcție de rezultate. Pe lângă noțiunea de sistem electoral este utilizată pe larg și noțiunea de scrutin.

2. Principiile realizării dreptului electoral

Principiile electorale reprezintă o serie de standarde general acceptate, fundamentale, care reflectă natura democratică a alegerilor în calitate de fundament constituțional al puterii publice. Principiile electorale formează un sistem coordonat de garanții și proceduri care asigură desfășurarea unor alegeri oneste, realizarea și protecția drepturilor electorale ale cetățenilor.

Principiile electorale din Republica Moldova se clasifică în:

- **principiile organizării și desfășurării alegerilor;**
- **principiile participării cetățenilor Republicii Moldova la alegeri;**

Principiile organizării și desfășurării alegerilor reflectă condițiile inițiale de asigurare a alegerilor. Categoria dată include:

Obligativitatea alegerilor, în Republica Moldova alegerile sunt unica modalitate obligatorie și legală de formare a organelor reprezentative centrale și de administrație publică locală.

Autenticitatea (nefalsificarea) alegerilor: hotărârile Consiliului și Biroului electoral, adoptate în limitele competenței lor, sunt executorii pentru autoritățile publice, întreprinderi, instituții și organizații, persoanele cu funcții de răspundere, partide, alte organizații social-politice și organele lor, precum și pentru toți cetățenii.

Periodicitatea alegerilor: atribuțiile autorităților publice reprezentative centrale și de autoadministrare locală sunt limitate în timp, de aceea alegerile ordinare trebuie să se desfășoare la anumite intervale de timp.

Libertatea alegerilor: în procesul de organizare și desfășurare a alegerilor trebuie să se excludă orice formă de constrângere în raport cu participarea cetățenilor la alegeri și la procesul votării. Orice cetățean își exprimă opțiunea electorală fără a fi supus vreunui control și fără a fi tras la răspundere pentru modul în care și-a exercitat acest drept.

Alternativitatea (competitivitatea) alegerilor: în listele de candidați trebuie să fie înregistrați mai mult decât un candidat, în cazul numărului multiplu de mandate, numărul candidaților înregistrați trebuie să fie mai mare decât numărul mandatelor disputate.

Independența organelor electorale: pentru realizarea efectivă a alegerilor și garantarea drepturilor electorale ale cetățenilor se formează organe electorale speciale. Aceste organe electorale sunt independente de organele de stat și de autoadministrare locală.

Principiile participării cetățenilor Republicii Moldova la alegeri sunt consacrate în Constituția RM și Codul electoral. Astfel, art. 2 alin. 1 din Codul electoral consacră că cetățeanul RM participă la alegeri prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Din categoria acestui principiu, deci se desprind:

Universalitatea dreptului electoral: realizarea dreptului electoral nu depinde de sex, rasă, naționalitate, limba de vorbire, proveniență socială, funcția deținută, religie, aspirații politice, avere etc. Cetățenii RM care au atins vârsta de 18 ani au dreptul de a alege, de a participa la procedurile electorale.

Egalitatea dreptului electoral presupune că cetățenii participă la alegeri în condiții egale. Acest principiu se garantează prin acordarea tuturor alegătorilor posibilități egale din punct de vedere normativ, începând cu înaintarea candidaților, participarea la campania electorală și votarea propriu-zisă: „în cadrul oricărui scrutin, fiecare alegător având dreptul la un singur vot. Fiecare vot are putere juridică egală.”

Votarea directă presupune că cetățenii RM cu drept de vot își exprimă opțiunile electorale în procesul alegerilor fără intervenția altor persoane. Articolul 53 alin. 1 din Codul electoral al RM prevede: „Fiecare alegător votează personal. Votarea în locul altor persoane este interzisă”.

Secretul votului exclude orice control din partea oricăror organe sau funcționari publici a modului în care cetățenii și-au exprimat sau își exprimă opțiunile electorale.

Libertatea exprimării opțiunii electorale acordă alegătorului posibilitatea de a decide personal utilitatea și necesitatea participării sale la alegeri. Nimeni nu este în drept să exercite presiuni asupra alegătorului pentru a-l face să voteze sau să nu voteze, precum și pentru a-l împiedica să-

și exprime voința în mod independent.

3. Autorități electorale, circumscripții și secții de votare

Prin noțiunea de *organe electorale* subînțelegem instituțiile care organizează desfășurarea alegerilor Parlamentului, autorităților administrației publice locale, precum și desfășurarea referendum-urilor.

Pornind de la conținutul legislației electorale naționale, formarea bazelor organizațional-tehnologice ale alegerilor presupune:

- 1.) formarea circumscripțiilor electorale și a secțiilor de votare;
- 2.) formarea organelor electorale sau a unora dintre ele;
- 3.) întocmirea listelor electorale,

În Republica Moldova sistemul organelor electorale se compune din Comisia Electorală Centrală, Consiliile Electorale de Circumscripție, Birourile Electorale ale secțiilor de votare.

Comisia Electorală Centrală este organul de stat constituit pentru realizarea politicii electorale, organizarea și desfășurarea alegerilor. Aceasta este constituită din 9 membri cu vot deliberativ. Membrii Comisiei Electorale Centrale nu pot fi membri ai partidelor și ai altor organizații social-politice. Componenta nominală a comisiei se confirmă prin hotărârea Parlamentului cu votul majorității deputaților aleși. Membrii Comisiei Electorale Centrale sunt inamovibili (nu pot fi transferați, înlocuiți sau destituiți din funcție). Vacanța funcției de membru poate interveni în caz de expirare a împuternicirilor, de demisie, de demitere sau de deces. Comisia Electorală Centrală este persoană juridică, are buget propriu, cont bancar și sigiliu cu imaginea stemei de stat.

Președintele, vicepreședintele și secretarul Comisiei Electorale Centrale sunt aleși din rândul membrilor Comisiei Electorale Centrale cu majoritatea de voturi din numărul total al membrilor acesteia. Președintele, vicepreședintele și secretarul comisiei activează permanent, ceilalți membri ai comisiei sunt convocați de președintele comisiei după caz. Funcția de președinte al comisiei este asimilată funcției de ministru, iar funcția de vicepreședinte și de secretar al comisiei - funcției de viceministru. Mandatul Comisiei Electorale Centrale este de 5 ani. La expirarea acestui termen, componența comisiei poate fi modificată.

Ședințele Comisiei Electorale Centrale sunt deliberative dacă la ele participă majoritatea membrilor cu drept de vot deliberativ. Comisia Electorală Centrală adoptă hotărâri cu votul majorității membrilor cu drept de vot deliberativ. Hotărârile Comisiei Electorale Centrale, adoptate în limitele competenței acesteia, sunt executorii pentru autoritățile publice, întreprinderi, instituții și organizații, persoanele cu funcții de răspundere, partide, alte organizații social-politice și organele acestora, precum și pentru toți cetățenii.

Circumscripție electorală - unitate electorală administrativă în care se desfășoară operațiunile de alegere a deputaților în organele reprezentative ale statului, șefului de stat, membrilor organelor de autoadministrare locală și se desfășoară referendum-urile.

Conform Codului electoral al RM, Comisia Electorală Centrală, cu cel puțin 55 de zile înainte de alegeri, constituie circumscripțiile electorale care corespund unităților administrativ-teritoriale de nivelul doi ale RM. Pentru alegerile consiliilor locale și ale primarilor, fiecare raion, oraș, municipiu, sat constituie o singură circumscripție electorală.

Comisia Electorală Centrală, cu cel puțin 50 de zile înainte de alegeri, constituie consiliile electorale de circumscripție. **Consiliile electorale de circumscripție** se constituie în componența a 7-11 membri cu drept de vot deliberativ.

Secțiile de votare reprezintă niște delimitări teritoriale care unesc alegătorii printr-un loc comun de votare. Secțiile de votare au o importanță mai mult pentru tehnica organizării alegerilor. Ele se amenajează în așa fel, încât toți alegătorii să-și poată exercita dreptul de vot în condiții optime.

În Republica Moldova, pentru a efectua votarea și numărarea voturilor, circumscripțiile electorale se divizează în secții de votare. Secțiile de votare se constituie cu cel puțin 35 de zile înainte de data alegerilor și vor cuprinde cel puțin 30 și cel mult 3000 de alegători. Secțiile de votare speciale pot fi constituite pe lângă spitale, sanatorii, maternități, aziluri și cămine pentru bătrâni. Persoanele care își satisfac serviciul militar votează la secția de votare din localitatea în care este dislocată unitatea militară.

În cazul alegerilor parlamentare și referendumului republican, pe lângă misiunile diplomatice și oficiile consulare ale Republicii Moldova se organizează câte o secție de votare pentru colaboratorii acestor reprezentanțe și membrii familiilor lor, precum și pentru cetățenii Republicii Moldova aflați în țările respective, indiferent de numărul acestora. Secțiile de votare în cauză aparțin circumscripției electorale a municipiului Chișinău.

Birourile electorale ale secțiilor de votare se constituie de către consiliile electorale de circumscripție cu cei puțin 20 de zile înainte de ziua alegerilor din 5-11 membri cu drept de vot deliberativ. Pentru alegerile de orice nivel și pentru referendum-uri republicane, birourile electorale ale secțiilor de votare se constituie în același termen. Membrii biroului electoral al secției de votare nu pot fi consilieri în consiliile locale și membri de partid.

4. Asigurarea materială a desfășurării alegerilor, monitorizarea și reflectarea lor în mijloacele de informare în masă

În Republica Moldova, cheltuielile legate de pregătirea și desfășurarea alegerilor le suportă statul. Cuantumul mijloacelor financiare este stabilit de Parlament.

Autoritățile administrației publice locale, întreprinderile, instituțiile și organizațiile pun la dispoziția consiliilor și birourilor electorale localurile și echipamentul necesar pentru organizarea, desfășurarea și totalizarea rezultatelor alegerilor, iar mijloacele de informare în masă finanțate de la buget publică gratuit declarațiile și materialele prezentate de consiliile electorale, programele preelectorale ale concurenților electorali și alte materiale referitoare la alegeri, inclusiv cele ce țin de educația civică și de informarea alegătorilor despre alegeri.

Un rol deosebit în desfășurarea democratică a alegerilor îl joacă observatorii acreditați.

În perioada electorală, mijloacele de informare se bucură de aceleași drepturi ca și observatorii acreditați. Instituțiile publice ale audiovizualului sunt obligate, iar cele private sunt în drept, la cererea Comisiei Electorale Centrale, să organizeze, pe parcursul întregii campanii electorale, dezbateri publice în condiții echitabile, pentru toți concurenții electorali.

5. Listele electorale, desemnarea și înregistrarea candidaților, campania electorală

Listă electorală - cuprinde toți cetățenii cu drept de vot care domiciliază pe teritoriul unei secții de votare. Întocmirea listelor electorale este condiția obligatorie a procesului de organizare a campaniilor electorale. Listele electorale sunt întocmite de către primărie, în două exemplare, pentru fiecare secție de votare. Alegătorul poate fi înscris numai într-o singură listă electorală și numai la o singură secție de votare în baza actelor ce atestă domiciliul acestora în perimetrul secției de votare respective.

Reprezentanții partidelor, altor organizații social-politice și candidații independenți depun

actele necesare pentru înregistrare numai după ce Comisia Electorală Centrală și consiliile electorale de circumscripție respective fac publică informația privind locul (biroul) și timpul primirii documentelor. În cazul în care reprezentanți ai mai multor partide, mai multor organizații social-politice, mai mulți candidați independenți depun în același timp toate documentele necesare la biroul desemnat pentru înregistrare, ordinea de primire a documentelor se stabilește prin tragere la sorți.

Organul electoral respectiv efectuează înregistrarea candidaților desemnați în alegeri în decursul a 7 zile de la data primirii actelor. Organul electoral respectiv va elibera candidaților înregistrați legitimații de candidați în cel mai scurt timp posibil. După expirarea termenului prevăzut pentru înregistrarea candidaților, organul electoral respectiv publică integral lista candidaților pe care i-a înregistrat, indicând în ea numele, prenumele, anul nașterii, domiciliul, apartenența politici, profesia (ocupația) candidaților, precum și denumirea partidului, a altei organizații social-politice care i-a desemnat. Listele de candidați vor fi disponibile pentru consultare la fiecare secție de votare.

Campanie electorală este perioada de activitate care se desfășoară cu scopul de a-i determina pe alegători să-și exprime voturile pentru alegerea unui sau altui concurent electoral și care începe, pentru fiecare concurent electoral, la data înregistrării acestuia de către Comisia Electorală Centrală sau de consiliul electoral de circumscripție și se încheie la data excluderii concurentului electoral din alegeri sau în ziua votării.

Activitățile din campania electorală se exercită prin agitație electorală. *Agitație electorală* reprezintă acea acțiune de pregătire și difuzare a informației, care are scopul de a-i determina pe alegători să voteze pentru unii sau pentru alți concurenți electorali.

6. Buletinele de vot, votarea, numărarea voturilor și totalizarea rezultatelor alegerilor

În conformitate cu art.48 din Codul electoral modelul și textul *buletinului de vot* pentru alegerea Parlamentului se aprobă prin hotărâre a Comisiei Electorale Centrale. Buletinul de vot se divizează în patrulete, corespunzător numărului de concurenți electorali care participă la alegeri. Concurenții electorali se înscriu în buletine în ordinea rezultată din tragerea la sorți efectuată zilnic de către organul electoral respectiv.

Buletinele de vot se tipăresc pe hârtie mată, cel târziu cu 3 zile înainte de ziua alegerilor, într-o cantitate corespunzătoare numărului de alegători.

Votarea se efectuează în ziua alegerilor între orele 07.00 și 21.00. În timpul rezervat votării se interzice de a închide localul de votare și de a suspenda votarea, cu excepția cazurilor de dezordine în masă, de calamități naturale, de alte circumstanțe neprevăzute, care pun pe alegători în pericol sau fac imposibilă efectuarea votării.

Fiecare alegător votează personal. Biroul electoral al secției de votare înmânează alegătorului buletinul de vot, conform listei electorale, numai la prezentarea actului de identitate. La primirea buletinului de vot, alegătorul semnează în lista electorală în dreptul numelui său. Buletinul de vot se completează de către alegător numai în cabina pentru vot secret. Astfel alegătorul va aplica ștampila cu inscripția „Votat” în interiorul cercului unui singur patruleter din buletinul de vot, ceea ce înseamnă că a votat pentru concurentul electoral corespunzător. Dacă alegătorul a completat greșit buletinul, la cererea lui, biroul electoral al secției de votare anulează acest buletin și îi eliberează imediat, o singură dată, un nou buletin de vot.

După expirarea timpului rezervat votării, președintele biroului electoral al secției de votare anunță încheierea votării și dispune închiderea secției de votare. Biroul electoral al secției de

votare începe *numărarea voturilor*. Înainte de a se deschide urnele de vot, toate buletinele de vot ramase neutilizate se numără și se anulează de către biroul electoral al secției de votare, aplicându-se pe ele ștampila cu mențiunea „Anulat”, apoi se leagă separat și se sigilează. La fel biroul electoral al secției de votare stabilește numărul alegătorilor, cărora le-au fost eliberate buletinele de vot, pe baza numărului de alegători din listele electorale și din listele suplimentare în dreptul numelui cărora figurează semnături. După verificarea sigiliilor de pe urnele de vot, președintele biroului electoral al secției de votare, în prezența membrilor biroului și a persoanelor autorizate să asiste la operațiile electorale, deschide urnele. Mai întâi se deschid urnele de vot mobile, se numără buletinele din ele, apoi se deschid celelalte urne.

Rezultatul numărării voturilor se examinează în ședința biroului electoral al secției de votare și se consemnează într-un proces-verbal care se semnează de președinte, vicepreședinte, secretar și ceilalți membri ai biroului. Constatarea totalurilor votării, rezultatele alegerilor și validarea lor finalizează procesul de exprimare a opțiunilor electorale ale alegătorilor. După obținerea rezultatelor votării din toate consiliile și birourile inferioare, organul electoral poate să considere alegerile parlamentare nevalabile dacă la ele au participat mai puțin de 1/2 din numărul de persoane înscrise în listele electorale. În cazul când alegerile sunt declarate nevalabile sau nule, Comisia Electorală Centrală organizează, în termen de 2 săptămâni, votarea repetată, în baza acelorași liste electorale, pentru aceleași candidaturi și cu aceleași consilii și birouri electorale.

Întrebări pentru autoevaluare:

1. Definiți noțiunea alegerilor.
2. Stabiliți importanța alegerilor.
3. Deosebiți conceptul alegerilor de noțiunea de referendum.
4. Enumerați principiile dreptului electoral. Caracterizați-le.
5. Prin ce se deosebesc principiile organizării și desfășurării alegerilor de principiile participării cetățenilor la alegeri. Faceți o corelație între aceste principia.
6. Determinați elementele principale ale procesului electoral și a procedurii de efectuare a alegerilor.
7. Apreciați rolul autorităților publice în organizarea și desfășurarea alegerilor.
8. Descrieți procedura votării.

Sugestii pentru lucru individual:

- Efectuați un studiu de caz pe tema: ”Alegerile republicane în Republica Moldova”.
- Referat pe tema: ”Referendumul și importanța acestuia în viața politică a societății”.

Note:

TEMA 8. PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA

1. Noțiunea și atribuțiile Parlamentului
2. Structura și organizarea internă a Parlamentului Republicii Moldova
3. Funcționarea Parlamentului Republicii Moldova
4. Procedura legislativă (legiferarea).

1. Noțiunea și atribuțiile Parlamentului

Parlamentul este un organ de stat reprezentativ, al cărui funcție principală în sistemul de separație a puterilor constă în exercitarea puterii legislative.

Parlamentul aprobă programele de guvernare, sau demiterea acestora, controlează executivul, stabilește liniile directoare ale politicii interne și externe ale statului și realizează funcția legislativă a statului.

În conformitate cu articolul 66 din Constituție, Parlamentul RM are următoarele atribuții de bază:

- adoptă legi, hotărâri și moțiuni;
- declară referendum-uri;
- interpretează legile și asigură unitatea reglementărilor legislative pe întreg teritoriul țării;
- aprobă direcțiile principale ale politicii interne și externe a statului;
- aprobă doctrina militară a statului;
- exercită controlul parlamentar asupra puterii executive, sub formele și în limitele prevăzute de Constituție;
- ratifică, denunță, suspendă și anulează acțiunea tratatelor internaționale încheiate de Republica Moldova;
- aprobă bugetul statului și exercită controlul asupra lui;
- exercită controlul asupra acordării împrumuturilor de stat, asupra ajutorului economic și de altă natură acordat unor state străine, asupra încheierii acordurilor privind împrumuturile și creditele de stat din surse străine;
- alege și numește persoane oficiale de stat, în cazurile prevăzute de lege;
- aprobă ordinele și medaliile Republicii Moldova;
- declară mobilizarea parțială sau generală;
- declară starea de urgență, de asediu și de război;
- inițiază cercetarea și audierea oricăror chestiuni ce se referă la interesele societății;
- suspendă activitatea organelor administrației publice locale, în cazurile prevăzute de lege;
- adoptă acte privind amnistia;
- îndeplinește alte atribuții, stabilite prin Constituție și legi.

2. Structura și organizarea internă a Parlamentului Republicii Moldova

Parlamentul Republicii Moldova este unicameral cu un număr total de 101 deputați (art. 60 din Constituție).

După constituirea legală a Parlamentului se alege Președintele Parlamentului, vicepreședinții și se formează Biroul permanent al Parlamentului. În Republica Moldova, Președintele Parlamentului se alege pe durata mandatului Parlamentului, prin vot secret. Vicepreședinții Parlamentului se aleg cu votul majorității deputaților aleși. Vicepreședinții Parlamentului îndeplinesc atribuțiile Președintelui, la rugămintea sau în absența acestuia, inclusiv semnează legile și hotărârile adoptate de Parlament.

Biroul permanent - organ colegial de conducere al Parlamentului, care se formează, ținându-se seama de reprezentarea proporțională a fracțiunilor în Parlament. Din el fac parte, din oficiu: Președintele Parlamentului și vicepreședinții.

Comisiile parlamentare sunt organe interne de lucru ale parlamentarilor, de competență specială. Pot fi constituite comisii permanente, comisii speciale și comisii de anchetă. *Comisie permanentă* - organ de lucru al Parlamentului, care pregătește lucrările acestuia, precum și exercită funcțiile parlamentare, în special a celei legislative și a celei de control. Comisiile permanente se aleg pe întreaga durată a legislaturii și răspund în fața Parlamentului. Numărul comisiilor, denumirea, componenta numerică și nominală a fiecărei comisii se hotărăște de Parlament, la propunerea Biroului permanent. Un deputat poate fi membru numai al unei comisii permanente. Deputații sunt obligați a fi membri ai uneia din comisiile permanente.

Comisie specială - organ de lucru al Parlamentului constituit cu scopul elaborării unor acte legislative complexe, pentru avizarea lor sau pentru alte scopuri.

Comisie de anchetă - organ de lucru al Parlamentului creat la cererea unei fracțiuni parlamentare sau a unui grup de deputați aleși cu scopul cercetării unor fapte sau cauze.

Fracțiunile parlamentare constituie organisme interne ale Parlamentului formate din parlamentari. Existența fracțiunilor parlamentare este determinată de prezența partidelor politice în sistemul politic al societății, inclusiv de dreptul acestora de a-și desemna și promova reprezentanții săi în alegerile parlamentare.

3. Funcționarea Parlamentului Republicii Moldova

Perioada de împuternicire a componenței Parlamentului este de 4 ani și se numește legislatura Parlamentului. Iar perioada de timp pe parcursul căreia Parlamentul se întrunește pentru dezbaterile și soluționarea problemelor ce țin de competența organului reprezentativ se numește **sesiune**.

Există două tipuri de sesiuni: cele ordinare și extraordinare. Parlamentul se întrunește în două *sesiuni ordinare* pe an. Sesiunea de primăvară începe în luna februarie și nu poate depăși sfârșitul lunii iulie, iar sesiunea de toamnă începe în luna septembrie și nu poate depăși sfârșitul lunii decembrie. Parlamentul se întrunește și în *sesiuni extraordinare sau speciale*, la cererea Președintelui Republicii Moldova, Președintelui Parlamentului sau a 1/3 din numărul deputaților.

Ședințele reprezintă intervalul de timp din cadrul sesiunii când parlamentarii se adună efectiv și nemijlocit. Parlamentul își desfășoară activitatea sub formă de ședințe în plen și de ședințe ale comisiilor permanente. Ședințele Parlamentului sunt deliberative cu participarea majorității deputaților aleși și se desfășoară, de regulă, conform ordinii de zi care se întocmește de Biroul permanent. *Dezbaterile* constau în discutarea chestiunilor înscrise pe ordinea de zi care asigură independența Parlamentului, ordinea sistematică în expunerea punctelor de vedere, confruntarea opiniilor și adoptarea deciziilor. Parlamentul își desfășoară activitatea în plen, în comisii și în fracțiuni.

Votul este mod de adoptare a hotărârilor de către organele de stat colegiale, de organismele de conducere a partidelor și ale diferitor organizații. *Votul* este direct. *Votul* este egal, indiferent de apartenența parlamentarului la un grup majoritar sau minoritar. *Votul* este universal fiind inerent fiecărui parlamentar. *Votul* este public, publicitatea derivă din caracterul public al ședințelor și e deschis pentru că deputatul se exprimă public.

Legile, hotărârile și alte acte se adoptă de către Parlament cu votul majorității după cum urmează:

legile constituționale - cu votul a 2/3 din numărul deputaților aleși;
legile organice - cu votul majorității deputaților aleși;
legile ordinare, hotărârile și alte acte - cu votul majorității deputaților prezenți.

4. Procedura legislativă (legiferarea)

Procedura legislativă se realizează în mai multe etape, care sunt procedeele juridice de creare a actului normativ-juridic.

Elaborarea actului legislativ presupune parcurgerea următoarelor etape a procedurii legislative:

- inițierea proiectului de act legislativ;
- dezbaterea proiectului;
- adoptarea proiectului;
- promulgarea;
- publicarea actului legislativ.

Dreptul de inițiativă legislativă aparține deputaților, Președintelui RM, Guvernului și Adunării Populare a unității teritoriale autonome Găgăuzia, care sunt considerați autori ai proiectelor de acte legislative sau ai propunerilor legislative.

Legea trebuie să conțină următoarele elemente constitutive ale unui act legislativ: titlu; preambulul; clauza de adoptare; dispoziții generale; dispoziții de conținut; dispoziții finale și tranzitorii; anexe (după caz).

Proiectele de legi, înscrise pe ordinea de zi a ședinței Parlamentului, se dezbate, în două lecturi. Proiectele de legi ordinare, la decizia Parlamentului pot fi adoptate într-o singură lectură, cele organice se adoptă numai după dezbaterile lor în a două lectură, iar proiectele de legi constituționale, proiectele de legi organice în problemele bugetului, finanțelor, economiei care necesită considerabile cheltuieli financiare, proiectele de legi complexe, precum și proiectele de legi în alte probleme importante, la decizia Parlamentului, pot fi supuse dezbaterii și în a treia lectură.

După efectuarea dezbaterilor proiectului de lege intervine cea de-a treia etapă a elaborării actelor care o constituie adoptarea. Ea este activitatea finală a deputaților care îi acordă proiectului calitatea de lege. Legile adoptate de Parlament se promulgă de către Președintele RM.

Legile, precum și alte acte ale Parlamentului, decretul Președintelui RM, tratatele internaționale, actele Guvernului, actele miniștrilor, departamentelor și Băncii Naționale a Moldovei se publică în Monitorul oficial al RM. Publicarea actelor normative constituie etapa decisivă ce finalizează procesul de elaborare a legilor.

Întrebări pentru autoevaluare:

1. Identificați noțiunea Parlamentului.
2. Stabiliți importanța parlamentului în raport cu alte autorități statale.
3. Parlamentul – ca structură ce reprezintă puterea legislativă în stat – îndeplinește o serie de funcții. Identificați-le și explicați-le.
4. Caracterizați atribuțiile parlamentului. Care este rolul social al acestora?
5. Menționați locul și rolul Parlamentului în stat, ca unică autoritate reprezentativă.
6. Explicați procedura de constituire a Parlamentului.
7. Prin ce se deosebesc parlamentele unicamerale de cele bicamerale?
8. Ce fel de Parlament este Parlamentul Republicii Moldova, reieșind din întrebarea expusă la p. 7?

9. Expuneți procedura alegerii și numirii în funcție a Președintelui Parlamentului și a vicepreședinților.
10. Cine este actualul Președinte al Parlamentului Republicii Moldova?
11. Câți vicepreședinți ai Parlamentului are parlamentul Republicii Moldova?
12. Care este rolul biroului permanent în cadrul funcționării Parlamentului?
13. Ce înțelegeți prin fracțiuni parlamentare?
14. Câte fracțiuni parlamentare sînt în actualul parlament al Republicii Moldova?
15. Stabiliți noțiunea comisiilor parlamentare.
16. Care este rolul acestora în activitatea autorității reprezentative?
17. Enumerați și caracterizați tipurile comisiilor parlamentare.
18. Câte comisii permanente are actualul Parlament al Republicii Moldova?
19. Determinați modul de funcționare al Parlamentului/
20. Câte sesiuni ordinare sînt prevăzute anual?
21. Evidențiați etapele procedurii legislative. Descrieți-le.
22. Efectuați un studiu de caz "Funcționarea Parlamentului. Ședințe ordinare. Adoptarea unui proiect de lege".

Note:

TEMA 9. STATUTUL DEPUTATULUI ÎN PARLAMENT

1. Natura juridică a mandatului parlamentar
2. Durata mandatului parlamentar
3. Statutul deputatului în Parlament
4. Conținutul mandatului parlamentar

1. Natura juridică a mandatului parlamentar

Mandat - împuternicire dată de cetățeni unei persoane aleasă de ei pentru a vorbi și a acționa în numele lor. Mandatul parlamentar înseamnă misiunea încredințată de către alegatori unui ales și durata acestei misiuni.

Mandatul parlamentar este reprezentativ (nu imperativ) și are un conținut predeterminat, drepturile și obligațiile ce revin parlamentarului fiind stabilite prin Constituție și prin legi. Fiecare parlamentar reprezintă națiunea în întregul ei.

Mandatul parlamentar are următoarele trăsături principale:

Mandatul parlamentar este general, parlamentarul fiind reprezentantul întregii națiuni și pentru toate interesele acesteia;

Mandatul parlamentar este independent, deputații procedează conform convingerilor sale și deciziile reprezentanților desemnați prin alegeri nu necesită aprobare de popor pentru a căpăta

valoare juridică;

- *Mandatul parlamentar este irevocabil*. Este o garanție suplimentară a independenței și presupune imposibilitatea revocării deputaților aleși înainte de expirarea mandatului.

2. Durata mandatului parlamentar

Deputații intră în exercitarea mandatului din momentul alegerii și validării ulterioare a acestuia. Documentul care confirmă acest drept este certificatul eliberat de Comisia Electorală Centrală. În același timp, deputații dispun de legitimație de deputat și insignă de deputat, eliberate de Biroul permanent după constituirea legală a Parlamentului. În perioada de exercitare a mandatului deputatului i se eliberează pașaport diplomatic.

Durata mandatului parlamentar în RM este de 4 ani. Durata mandatului poate fi prelungită prin lege organică în două împrejurări: în caz de război sau în caz de catastrofă.

În Republica Moldova calitatea de deputat încetează la data întrunirii legale a Parlamentului nou ales, în caz de demisie sau de deces. În caz de demisie sau de deces, intervine vacanța mandatului de deputat. Cererea de demisie se prezintă Președintelui Parlamentului, iar acesta din urmă, prin hotărârea sa, va lua act de cererea de demisie a deputatului și va declara mandatul vacant.

3. Statutul deputatului în Parlament

Statutul deputatului în Parlament este determinat de Constituție, de Legea Republicii Moldova despre statutul deputatului în Parlament și de Regulamentul Parlamentului. Deputații, fiind reprezentanții poporului și exercitând suveranitatea națională în numele lui trebuie să se bucure de anumite garanții și condiții specifice care le-ar permite exercitarea liberă a înaltei funcții. Categoria măsurilor de protecție cuprinde: **indemnizații, incompatibilități și imunități**.

Indemnizațiile parlamentarilor sunt divizate în două categorii de plăți: una fixă (salariul) și alta variabilă (legată de participarea la ședințe). Componenta indemnizațiilor deputaților RM cuprind: salariul de bază, sporul pentru vechime în muncă, spor pentru grad științific, indemnizația zilnică pentru participare la lucrările în plen, în comisie sau la ședințele biroului permanent, diurnele.

Deputații care nu dispun de spațiu locativ în municipiul Chișinău sunt asigurați cu apartament de serviciu pe durata mandatului. Deputații în Parlamentul RM au dreptul la concediu anual plătit, la concediu pentru interesele personale și la concediu medical.

Totodată, calitatea de deputat este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite, cu excepția activității didactice și științifice.

Legea privind statutul deputaților în Parlament (art.9) stabilește ca imunitatea parlamentară are ca scop protejarea deputatului în Parlament împotriva urmăririlor judiciare și garantarea libertății lui de gândire și de acțiune.

Acțiunea penală împotriva deputatului poate fi intentată numai de Procurorul General”.

Regulamentul Parlamentului stabilește sancțiunile disciplinare aplicabile membrilor lor: avertismentul; chemarea la ordine; retragerea cuvântului; lipsirea de cuvânt pe o durată de până la 5 ședințe; eliminarea din sala de ședințe; interzicerea participării la ședințele plenare pe o durată de până la 10 ședințe.

4. Conținutul mandatului parlamentar

Prin **conținut al mandatului parlamentar** se înțelege totalitatea drepturilor pe care le conferă și obligațiilor pe care le presupune acesta. Deputatul are dreptul:

a) să aleagă și să fie ales în organele Parlamentului;

- b) să-și exprime părerea asupra componenței nominale a organelor formate de Parlament și asupra candidaturilor persoanelor oficiale în cadrul dezbaterilor pentru alegerea, numirea sau confirmarea lor de către Parlament;
- c) să facă propuneri legislative în scris spre a fi examinate de Parlament;
- d) să facă propuneri și observații asupra ordinii de zi a ședinței, asupra esenței problemelor puse în discuție și modului lor de examinare;
- e) să dea dovadă de inițiativă și să facă propuneri vizând examinarea la ședințele Parlamentului a dărilor de seamă sau a informațiilor prezentate de orice organ sau persoană oficială, aflată în subordinea sau sub controlul Parlamentului;
- f) să pună problema votului de încredere în Guvern, în persoanele oficiale alese, numite sau confirmate de Parlament, dacă propunerea este susținută de cel puțin o pătrime din deputații aleși;
- g) să propună spre examinare Parlamentului probleme ce țin de controlul asupra modului în care organele de stat și cele obștești, întreprinderile, instituțiile și organizațiile (mai departe unități) execută legile și hotărârile Parlamentului;
- h) să participe la dezbateri, să facă interpelări, să adreseze întrebări reporterilor și președintelui ședinței, să ceară răspunsuri;
- i) să-și argumenteze propunerile, să se pronunțe în chestiuni de procedură, să prezinte note informative;
- j) să facă amendamente la proiectele de legi, de hotărâri și de alte acte normative.

Deputatul are dreptul de a vizita, prezentând legitimația de deputat, orice organ de stat și obștesc, orice unitate, în modul stabilit de Biroul permanent. Orice persoană oficială este obligată, la legitimarea dreptului, să pună la dispoziția deputaților informația necesară fără concordanțe și permisiuni suplimentare.

Deputații au următoarele obligații:

- deputatul este obligat să respecte cu strictețe Constituția, legile, normele etice și morale;
- deputatul este dator să fie demn de încrederea alegătorilor, să contribuie prin exemplul personal la întărirea disciplinei de stat, la îndeplinirea obligațiilor civice, la asigurarea drepturilor omului și la respectarea legislației;
- participarea deputatului la ședințele Parlamentului și ale comisiei permanente din a cărei componență face parte este obligatorie.

Întrebări pentru autoevaluare:

1. Stabiliți natura juridică a mandatului parlamentar.
2. Explicați semnificația termenului de "mandat",.
3. Enumerați și caracterizați trăsăturile mandatului parlamentar.
4. Determinați durata mandatului parlamentar.
5. Apreciați cadrul normativ care stabilește statutul deputatului în parlament.
6. În care cazuri poate fi prelungit exercitarea mandatului parlamentar?
7. Distingeți noțiunile de incompatibilitate și noțiunea de imunitate. Caracterizați-le;
8. Descrieți procedura acordării indemnizațiilor. De ce tipuri de indemnizații beneficiază deputații?
9. Stabiliți măsurile de răspundere disciplinară a deputaților. Caracterizați-le.
10. Apreciați conținutul mandatului parlamentar.
11. Elucidați drepturile și îndatoririle deputaților în parlament.
12. În temeiul prevederilor constituționale stabiliți numărul deputaților în Parlamentul

Republicii Moldova.

13. Apreciați și stabiliți rolul Curții Constituționale în cadrul procedurii de validare a mandatului parlamentar.
14. În baza legislației, apreciați condițiile care pot fi întrunite pentru a deveni deputat în parlament.

Note:

TEMA 10. PREȘEDINTELE REPUBLICII MOLDOVA

1. Noțiune de șef de stat și locul lui în sistemul autorităților publice al RM
2. Dobândirea mandatului de Președinte al RM
3. Atribuțiile și actele Președintelui RM
4. Garanții de exercitare a mandatului Președintelui RM

1. Noțiune de șef de stat și locul lui în sistemul autorităților publice ale RM

Termenul *șeful statului*, astăzi, este sinonim cu cel al *președintelui*. Etimologic, un „președinte” este persoana care prezidează, care se află la conducere. *Cuvântul președinte* se obișnuiește a fi utilizat pentru titluri de șefi ai statelor din majoritatea republicilor lumii, fie că e ales de popor, de un legislativ sau un colegiu electoral special.

Există două modalități de desemnare a șefului statului: fie că el moștenește tronul prin succesiune și este, deci, *monarh*, fie că este ales de întreg poporul, în dependență de forma de guvernare, și este, deci, *Președinte*.

În republici, forma democratică de guvernare poate fi prezidențială, semi-prezidențială sau parlamentară. Cel mai elocvent exemplu al unei republici prezidențiale îl reprezintă Statele Unite ale America. Conform Constituției americane, „puterea executivă va fi exercitată de Președintele Statelor Unite ale Americii”. Președintele american dispune de puteri vaste: el este șef al statului, șef al executivului, comandant suprem al forțelor armate, șef al diplomației; el încheie tratate, numește ambasadori, ministru consuli, judecători la Curtea Supremă de Justiție, acordă mandate de senatori în condițiile prevăzute de Constituție, în cazuri excepționale el poate să convoace ambele camere legislative și în caz de dezacord între acestea cu privire la data sesiunii, el le poate suspenda până la data pe care o consideră corespunzătoare.

Un exemplu edificator pentru particularitățile funcțiilor și ale prerogativelor șefului statului în republicile semi-prezidențiale este Republica Franceză. Statutul deosebit al Președintelui reiese din faptul că el este considerat un simbol al statului și al unității naționale - o instituție care, de rând cu Camerele legislative, este investită cu putere supremă. Constituția Franței nu prevede expres că puterea executivă aparține Președintelui, însă ea enumera prerogativele sale formal-juridice, care pot fi divizate în împuterniciri executate de el personal și împuterniciri secundate de

contrasens natura Primului-ministru, iar în caz de necesitate - și a miniștrilor responsabili. În realitate, însă, Președintele francez deține puterea executivă și aceasta se observa clar în modul de desemnare a Primului-ministru și a miniștrilor. Președintele prezidează ședințele Guvernului și numai în acest caz ședințele sunt deliberative. De asemenea, el este și garantul independenței autorităților judiciare.

Pentru republicile parlamentare este specific un rol relativ redus al șefului statului. Președintele, în cadrul unui regim parlamentar, este investit cu o putere executivă limitată, iar atribuțiile sale au un caracter preponderent reprezentativ. Chiar și în statele în care prin Constituție împuternicirile Președintelui sunt destul de largi și din punct de vedere juridic, rolul real pe care acesta îl joacă în viața politică este destul de modest și majoritatea prerogativelor sale sunt exercitate în conformitate cu poziția Guvernului.

De exemplu, Președintele Italiei, conform Constituției acestei țări, este șeful statului și reprezintă unitatea națională a țării. Ca în orice stat parlamentar, el promulgă legile adoptate de Parlament, hotărârile și decretele cu putere de lege, desemnează persoana în funcții civile și militare, acreditează reprezentanții diplomatici în țările străine și reprezentanții străini în țară, ratifică, cu acordul Parlamentului, tratate internaționale, prezidează Consiliul de Miniștri, Consiliul Suprem al Magistraturii, acordă grațiere, înmânează decorații etc. Aparent, șeful statului italian dispune de largi împuterniciri, de natură să-și asigure un rol important printre instituțiile statale. În realitate, însă, actele prezidențiale intră în vigoare numai după ce sunt contrasemnate de către Prim-ministru, iar uneori - de ministrul responsabil. Actele Președintelui capătă putere de lege numai în baza unei hotărâri adoptate de Guvern sau de Parlament. Miniștrii nu sunt subordonați șefului statului și nu sunt responsabili în fața acestuia. De fapt, nu exista nici o activitate pe care Președintele Italiei ar putea să o desfășoare fără implicarea Parlamentului sau al Guvernului, în practică, această „colaborare” ia forma unei vădite subordonări a șefului statului, în special în fața Guvernului.

2. Dobândirea mandatului de Președinte al Republicii Moldova

Dobândirea mandatului se referă la procesul desemnării șefului de stat, care depinde de forma concretă de guvernământ a unui stat.

Se cunosc patru modalități de dobândire a mandatului de șef al statului:

Dobândirea mandatului pe cale ereditară se întâlnește în cazul statelor, care au în frunte un monarh.

Desemnarea șefului de stat prin vot universal se folosește în regimurile prezidențiale și semi-prezidențiale. În aceste țări (SUA, Franța, Finlanda) Președintele este ales de către întregul popor, prin sufragiu universal, iar legitimitatea sa democratică este suportată de faptul că el beneficiază de mandatul popular.

Desemnarea șefului statului de către Parlament. Deosebim două categorii: state în care Parlamentul alege direct șeful statului (Republica Moldova, Grecia, Israel) și state în care Parlamentul alege un organ colegial în calitate de șef de stat (fostele state socialiste).

Desemnarea șefului de stat prin intermediul unui colegiu electoral constă în alegerea Președintelui de către un corp electoral special alcătuit din toți membrii organelor reprezentative general-naționale și din reprezentanți ai organelor reprezentative regionale sau locale. De exemplu, în India Președintele este ales de către un colegiu electoral compus din membri aleși de Parlament și de către adunările legislative ale statelor federale.

Modalitatea de desemnare a șefului de stat se face în dependență de etapa socială, economică,

politică și culturală de dezvoltare pe care l-a atins un popor.

După modificările operate în textul Constituției la 5 iulie 2000, Președintele Republicii Moldova este ales de către Parlament prin vot secret. Conform Legii nr. 113 cu privire la procedarea de alegere a Președintelui Republicii Moldova, alegerile pentru un nou Președinte al Republicii Moldova se desfășoară cu cel mult 45 de zile înainte de ziua expirării mandatului Președintelui în exercițiu. Atunci, însă, când intervine vacanța funcției de Președinte al Republicii Moldova în urma demiterii, demisiei, imposibilității definitive de a exercita atribuțiile sau decesul, alegerile pentru un nou Președinte se vor organiza în termen de 2 luni de la data când a intervenit vacanța funcției.

Data alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova se stabilește prin hotărârea Parlamentului. Față de candidații la funcția de Președinte al Republicii Moldova sunt înaintate următoarele condiții: să fie cetățean al Republicii Moldova cu drept de vot și să aibă 40 de ani împliniți; să fi locuit sau să locuiască permanent pe teritoriul Republicii Moldova nu mai puțin de 10 ani; să posede limba de stat.

Candidatul la funcția de Președinte al Republicii Moldova poate să-și retragă candidatura în orice moment până la declararea începutului votării.

Alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova se desfășoară la ședința publică specială a Parlamentului la data stabilită. Fiecare candidat are dreptul de a se adresa Parlamentului cu un discurs și de a răspunde la întrebările deputaților.

Este ales candidatul care a obținut votul a trei cincimi din numărul deputaților aleși. Dacă nici un deputat nu a întrunit numărul necesar de voturi, se organizează un al doilea tur de scrutin între primii doi candidați stabiliți în ordine descrescătoare a numărului de voturi obținute în primul tur. Dacă la turul întâi a participat un singur candidat care nu a acumulat numărul necesar de voturi sau dacă în turul al doilea nici un candidat nu a acumulat numărul necesar de voturi, se organizează alegeri repetate. În cazul eșecului alegerilor repetate, Președintele în exercițiu dizolvă Parlamentul și stabilește data alegerilor parlamentare. O astfel de situație a avut loc la finele anului 2000 (când nu s-a reușit alegerea șefului de stat) și începutul anului 2001 (dizolvarea Parlamentului și organizarea alegerilor parlamentare anticipate la 25.02.2001). Atunci, Președintele a declarat dizolvarea Parlamentului de legislatura a XIV-a și a stabilit data pentru desfășurarea alegerilor parlamentare anticipate.

Potrivit reglementărilor conținute în Legea nr. 113, alegerile repetate au loc în termen de 15 zile de la ultimele alegeri ordinare în care nu a fost ales Președintele Republicii Moldova. Dacă și după alegerile repetate Președintele Republicii Moldova nu va fi ales, Președintele în exercițiu dizolvă Parlamentul și stabilește data alegerilor în noul Parlament.

Comisia specială totalizează rezultatele votării și prezintă informația respectivă Parlamentului, în baza informației prezentate de comisia specială. Parlamentul adoptă o hotărâre prin care confirmă alegerea Președintelui Republicii Moldova. Hotărârea Parlamentului și actele comisiei speciale se prezintă imediat Curții Constituționale.

Conform art. 79 din Constituție, validarea rezultatelor alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova se face de către Curtea Constituțională.

Curtea Constituțională, în termen de 3 zile de la primirea hotărârii Parlamentului privind alegerea Președintelui Republicii Moldova, examinează în ședință publică constituționalitatea alegerii Președintelui Republicii Moldova și emite o hotărâre cu privire la validarea rezultatelor alegerilor, care se publică imediat. În cazul în care Curtea Constituțională nu validează rezultatele alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova se organizează, în termen de 3 zile

de la pronunțarea hotărârii respective, alegeri noi, conform procedurii stabilite de aceeași lege. Candidatul a cărui alegere a fost validată, la cel târziu 45 de zile după alegeri, depune jurământ în fața Parlamentului și a Curții Constituționale.

Mandatul Președintelui Republicii Moldova încetează înainte de termen în caz de demisie, de demitere, de imposibilitate definitivă a exercitării atribuțiilor sau de deces. În toate aceste situații intervine vacanța funcției de Președinte.

Demisia reprezintă o manifestare unilaterală și voluntară de voință din partea Președintelui, prin care acesta renunță la funcție și, astfel, încetează, înainte de termen, exercitarea mandatului prezidențial. O astfel de situație a avut loc la data de 21 februarie 1991, când Președintele Mircea Snegur și-a înaintat demisia (care, însă, nu a fost acceptată de Parlament).

Procedura de *demitere* a Președintelui Republicii Moldova este stabilită de art. 89 al Constituției, care dispune că „în cazul săvârșirii unor fapte prin care se încalcă prevederile Constituției, Președintele Republicii Moldova poate fi demis de către Parlament cu votul a doua treimi din numărul deputaților aleși.” Cererea de demitere se aduce imediat la cunoștința Președintelui, care poate să dea explicații cu privire la faptele care i se impută.

- *Imposibilitatea definitivă* a exercitării atribuțiilor trebuie să aibă un caracter ireversibil fiind o situație determinată pe cale medicală. Imposibilitatea exercitării atribuțiilor mai mult de 60 de zile de către Președintele Republicii Moldova urmează să fie confirmată de Curtea Constituțională în termen de 30 de zile de la sesizare. Conform art. 90 alin.(4) din Constituție, alegeri pentru un nou Președinte se vor organiza în termen de 2 luni de la data la care a intervenit vacanța funcției. Dacă a intervenit vacanța funcției de Președinte, atunci până la definitivarea alegerilor noului Președinte se instituie interimatul funcției, conform art.91 din Constituție. Constituția RM, stabilește că interimatul funcției prezidențiale se va asigura, în ordine, de Președintele Parlamentului sau de Primul-ministru. La fel Legea supremă prevede că persoana care asigură interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova, în caz de săvârșire a unor fapte grave, prin care încalcă prevederile Constituției, va purta răspundere conform regulilor generale de demitere a Președintelui (art.89).

3. Atribuțiile și actele Președintelui Republicii Moldova

Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova se grupează pe categorii, în funcție de anumite criterii.

După criteriul obiectului atribuțiilor se disting: *atribuții de natură politică, atribuții executive, militare, judiciare, diplomatice.*

După criteriul conținutului atribuțiilor:

Atribuții privind legiferarea. Președintele promulgă legile și este în drept, în cazul în care are obiecții asupra unei legi, să o trimită spre reexaminare Parlamentului în termen de cel mult două săptămâni; dacă Parlamentul își menține hotărârea adoptată anterior. Președintele promulgă legea. Atribuțiile relativ reduse ale șefului statului la capitolul adoptării/promulgării legilor pot fi, însă, compensate prin dreptul Președintelui de a iniția în Parlament o lege de importanță radicală pentru dezvoltarea societății. Amintim că Președintele, în baza art. 73 din Constituție, este unul din puținii subiecți înzestrați cu dreptul de inițiativă legislativă, alături de deputați și Guvern. De asemenea, Președintele poate sesiza Curtea Constituțională privind controlul constituționalității actelor normative. Această prevedere îi permite și chiar îl obligă (moral) pe Președinte să vegheze asupra respectării constituționalității actelor normative.

Atribuții privind organizarea și funcționarea autorităților publice. Legea fundamentală

prescrie și stabilește limpede cadrul constituțional pentru relațiile Președintelui cu autoritățile publice. Aceste atribuții constau în adresarea de mesaje Parlamentului cu privire la principalele probleme ale națiunii (art. 84 alin. (2) din Constituție).

Atribuții privind alegerea, formarea, numirea sau revocarea unor autorități publice. Președintele poate să dizolve Parlamentul, să desemneze un candidat pentru funcția de Prim-ministru; să numească Guvernul în baza votului de încredere acordat de Parlament; să numească și să revoce, la propunerea Primului-ministru, unii membri ai Guvernului, în cazurile de remanieri guvernamentale sau de vacanță a funcției.

Atribuții în domeniul apărării și asigurării ordinii publice. Președintele este comandant suprem al forțelor armate; el poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau generală; în caz de agresiune armată, șeful statului ia măsurile necesare pentru respingerea agresiunii, declară stare de război și le aduce neîntârziat la cunoștința Parlamentului. De asemenea, Președintele este în drept să ia și alte măsuri pentru asigurarea securității naționale și a ordinii publice.

Atribuții în domeniul politicii externe. Politica externă este domeniul în care Președintele Republicii Moldova se bucură de cele mai vaste împuterniciri. Astfel șeful statului ia parte la negocieri, poartă tratative, încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova, acreditează și recheamă reprezentanți diplomatici, primește scrisori de acreditare și de rechemare ale reprezentanților diplomatici din alte state.

Alte atribuții, se conțin în art. 88 al Constituției și se referă la conferirea de decorații și titluri de onoare; acordarea de grade militare supreme; numirea în funcții publice; soluționarea problemelor cetățeniei; acordarea de ranguri diplomatice; conferirea de grade superioare de clasificare diferitor categorii de funcționari etc.

Art. 94 alin. (1) din Constituție prevede că în exercitarea atribuțiilor sale, Președintele Republicii Moldova emite *decrete*, obligatorii pentru executare pe întreg teritoriul statului. Decretele se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

În afară de decrete - care sunt prin esența lor acte normative producătoare de efecte juridice, Președintele Republicii Moldova, în activitatea sa complexă, poate să întrunească și acte cu un caracter politic: *mesaje, declarații, apeluri, demersuri, scrisori*. Aceste acte cu un caracter exclusiv politic, deși nu produc careva efecte juridice, au totuși o importanță deosebită pentru îndeplinirea atribuțiilor care vizează independența, unitatea și integritatea statului, precum și pentru atribuțiile de reprezentare a statului pe plan intern și extern.

4. Garanții de exercitare a mandatului Președintelui Republicii Moldova

Legea privind asigurarea activității Președintelui RM din 11.03.1997, stabilește garanțiile de asigurare materială și de protecție socială necesare exercitării funcției de Președinte. Astfel, în exercițiul mandatului, Președintele Republicii Moldova este asigurat cu locuință de serviciu în municipiul Chișinău, dotată și amenajată special, la fel, cu reședință de serviciu în satul Condrița și cu vilă de serviciu în satul Holercani. În caz de încetare a mandatului în condițiile art. 90 alin. (1) din Constituție, locuința, reședința și vila de serviciu vor fi eliberate.

Președintele Republicii Moldova poate dispune de mijloace de transport auto cu destinație specială, iar în caz de necesitate, de elicopter amenajat special, destinat folosirii în comun de către conducerea statului. În caz de deplasare peste hotarele țării, acesta beneficiază de rută specială de zbor. Securitatea Președintelui Republicii Moldova și a membrilor familiei lui este asigurată de stat prin serviciile respective.

Atât șeful statului cât și membrii familiei lui sunt garantați cu asistență medicală specială gratuită și de medic personal beneficiind și de dreptul la tratament balneo-sanatorial gratuit în instituțiile respective ale țării, în ceea ce privește concediul de odihnă al Președintelui, acesta este anual și de 36 de zile lucrătoare.

În caz de suspendare din funcție pentru săvârșirea unor fapte grave prin care a încălcat prevederile Constituției, Președintele Republicii Moldova dispune de următoarele garanții, până la hotărârea demiterii din funcție: salariu lunar, locuință de serviciu, automobil, asistență medicală specială, asigurare a securității. Iar în caz de expirare a mandatului de demisie sau de imposibilitate definitivă de exercitare a atribuțiilor, persoana care a ocupat funcția de Președinte al Republicii Moldova beneficiază de: pensie (75 la sută din salariul lunar al Președintelui în exercițiu), asistență medicală gratuită pe viață și o dată pe an, tratament balneo-sanatorial gratuit, automobil la comandă, conform limitei stabilite de Guvern, imunitate diplomatică și asigurare a securității personale pe o perioadă de 4 ani. Totuși în caz de demitere în condițiile art. 89 din Constituția RM, persoana care a ocupat funcția de Președinte nu va beneficia de garanțiile prevăzute mai sus.

Întrebări pentru autoevaluare:

1. Definiți noțiunea de șef de stat.
2. Stabiliți rolul și locul șefului statului în raport cu alte autorități publice.
3. Caracterizați modul de exercitare a funcției de șef al statului în cadrul monarhiilor și republicilor.
4. Expuneți evoluția instituției șefului de stat în Republica Moldova.
5. Cum au influențat evoluția istoriei instituției șefului de stat adoptarea modificărilor la Constituție din 5 iulie 2000?
6. Cărui regim politic aparține Republica Moldova?
7. Specificați procedura dobândirii mandatului președintelui Republicii Moldova.
8. Expuneți condițiile necesare întrunirii funcției președintelui Republicii Moldova.
9. Expuneți procedura demisiei președintelui RM.
10. Specificați procedura demiterii președintelui RM.
11. Ce acte emite președintele Republicii Moldova în activitatea sa?
12. Enumerați atribuțiile președintelui Republicii Moldova.
13. Apreciați garanțiile de exercitare a mandatului de șef de stat.
14. Cine este actualul președinte al Republicii Moldova?
15. Stabiliți raporturile Președintelui Republicii Moldova cu Președintele României.
16. Elaborați un referat pe tema "Evoluția instituției șefului de stat în sistemul de drept anglo-saxon,,.
17. Efectuați un studiu de caz pe tema "Efectele modificărilor la Constituție din 5 iulie 2000,,.
18. Lucru pe roluri: Însenați alegerea șefului statului. Antrenarea în lucru a tuturor studenților.

Note:

TEMA 11. GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA

1. Noțiunea de guvern și locul acestuia în sistemul autorităților publice ale RM
2. Investitura guvernului
3. Funcționarea și atribuțiile Guvernului
4. Raporturile Parlamentului cu Guvernul
5. Actele Guvernului

1. Noțiunea de guvern și locul acestuia în sistemul autorităților publice ale RM

Guvernul este autoritatea centrală care organizează și coordonează întreaga activitate a puterii executive, care funcționează în baza votului de încredere acordat de Parlament. Art.96 din Constituția RM prevede că Guvernul asigură realizarea politicii interne și externe a statului și exercită conducerea generală a administrației publice, iar conform alin. 2) al aceluiași articol, în exercitarea atribuțiilor se conduce după programul său de activitate, acceptat de către Parlament. Program de activitate este programul național de guvernare în care sunt materializate programele partidelor de guvernare.

Așadar, Guvernul este, pe de o parte, deasupra organelor administrației publice, pentru că numai având această calitate, poate exercita conducerea generală a administrației publice, iar pe de altă parte, Guvernul face parte din organele administrației publice. De asemenea, deși Guvernul este autoritatea de vârf a administrației publice, el nu este afectat de faptul că Președintele țării îl desemnează pe candidatul la funcția de prim-ministru.

2. Investitura Guvernului

Guvernul se formează din prim-ministru, primviceprim-ministru, viceprim-miniștri, miniștri și alți membri stabiliți prin legea cu privire la guvern. Ca șef al Guvernului prim-ministrul conduce și orientează activitatea membrilor acestuia asigurând coordonarea interministerială.

Constituția RM prevede că Președintele Republicii Moldova, după consultarea fracțiunilor parlamentare, desemnează un candidat pentru funcția de Prim-ministru și numește Guvernul, printr-un decret prezidențial.

Guvernul își exercită mandatul de la ziua depunerii jurământului de către membrii lui în fața Președintelui RM și până la validarea alegerilor pentru un nou Parlament. În cazul exprimării votului de neîncredere de către Parlament al demisiei Prim-ministrului sau în cazul alegerilor unui nou Parlament, Guvernul îndeplinește numai funcțiile de administrare a treburilor publice, până la depunerea jurământului de către membrii Guvernului.

În conformitate cu art. 24 din Legea cu privire la Guvern, administrația publică centrală este compusă din ministere și alte autorități administrative centrale.

3. Funcționarea și atribuțiile Guvernului

Guvernul își desfășoară activitatea în cadrul ședințelor conduse de primul ministru, care au loc nu mai rar decât o dată pe trimestru. Ședințele sunt deliberative, dacă la ele participă majoritatea membrilor Guvernului. Ședințele Guvernului sunt publice.

Guvernul exercită controlul legalității și oportunității activității ministerelor, altor autorități administrative centrale și a organelor din subordine. Guvernul abrogă hotărârile și ordinele miniștrilor, conducătorilor altor organe din subordine, ordinele șefului Aparatului Guvernului ce

nu corespund legilor.

Guvernul are următoarele atribuții generale:

- pregătește și inițiază proiecte de legi;
- organizează executarea legilor, promovează și asigură executării decretelor, hotărârilor, ordonanțelor și a altor acte normative;
- asigură realizarea politicii interne și externe a statului;
- conduce, coordonează și are controlul asupra activității ministerelor și celorlalte organe ale administrației publice.

Guvernul ca autoritate executivă în exercitarea funcțiilor sale, are următoarele atribuții în conformitate cu Legea cu privire la Guvern:

- creează condiții pentru stabilirea și asigurarea suveranității economice și politice a RM;
- elaborează concepția dezvoltării social-economice a republicii, programul și mecanismul trecerii la economia de piață;
- asigură libera inițiativă, privatizarea, demonopolizarea economiei și dezvoltarea relațiilor de piață;
- elaborează strategia dezvoltării tehnico-științifice, promovează o politică națională în domeniul culturii, științei, tehnicii, tehnologici;
- rezolvă problemele reglementării de stat a progresului tehnico-științific;
- garantează tuturor subiecților proprietății libertatea activității economice, diversitatea formelor de proprietate și egalitatea lor în drepturi, are grijă de păstrarea proprietății;
- protejează interesele naționale în activitatea economică, financiară și valutară;
- realizează colaborarea economică cu țările lumii în condițiile dezvoltării relațiilor contractuale, formării infrastructurii de piață, integrării general-europene și mondiale;
- asigură protejarea intereselor naționale în activitatea economică externă, promovează politica liberului schimb, pornind de la interesele naționale;
- formează un sistem eficient de ocrotire socială a populației, creează condiții pentru creșterea nivelului de trai, pentru satisfacerea necesităților culturale și spirituale ale cetățenilor republicii;
- promovează politica de stat în domeniul ocrotirii sănătății populației ș.a.

4. Raporturile Parlamentului cu Guvernul

Între instituția Parlamentului și cea a Guvernului sînt anumite relații și raporturi, care pot fi de *conlucrare, colaborare*, dar și *de control*.

Parlamentul este organul suprem reprezentativ al poporului, fapt care îi dă legitimitatea de a supraveghea modul de desfășurare a politicii statului de către Guvern. Controlul vizează constituționalitatea legilor, a unor decizii și măsuri întreprinse și aplicate de guvern, revocarea unor organe de stat sau înalți funcționari. Controlul are în vedere și plîngerile, sesizările cetățenilor adresate parlamentului, unele abuzuri întreprinse de anumite instituții și reprezentanții acestora împotriva lor.

Raporturile dintre Parlament și Guvern sunt de natură **politică** și **juridică**. Guvernul răspunde politic în fața Parlamentului, deși puterile statului sunt egale, datorită faptului că Parlamentul este autoritatea reprezentativă în stat.

Guvernul și fiecare dintre membrii săi sunt obligați să răspundă la întrebările sau la interpelările formulate de deputați. Parlamentul poate adopta o moțiune prin care să-și exprime poziția față de obiectul interpelării.

Totuși, și Guvernul poate influența organul legislativ prin faptul că acesta înaintea în

Parlament propuneri de proiecte constituționale, organice și ordinare.

5. Actele Guvernului

Guvernului emite două categorii de acte: *politice* și *juridice*. La cele politice atribuim: hotărârile, apelurile, declarațiile, iar la cele juridice se atribuie: ordonanțele, hotărârile, dispozițiile. Aceste acte au un caracter normativ și individual. Conform Constituției RM, Guvernul emite ordonanțe, hotărâri și dispoziții.

Hotărârile se adoptă pentru organizarea executării legilor și a competențelor cu care e atribuit Guvernul. Acestea reprezintă acte cu caracter regulamentar și normativ. Hotărârile Guvernului nu pot reglementa relații sociale primare.

Dispozițiile nu au caracter normativ și se emit de Prim-ministru în vederea asigurării organizării interne a Executivului.

Ordonanțele - se emit doar în urma unei delegări legislative, prevăzute în art. 106¹ din Constituție. Guvernul adoptă ordonanțe în conformitate cu legea specială.

Întrebări pentru autoevaluare:

1. Definiți noțiunea de Guvern.
2. Stabiliți locul guvernului în cadrul autorităților publice ale Republicii Moldova.
3. Care este importanța guvernului în cadrul exercitării puterii de stat?
4. Identificați investitura guvernului.
5. Stabiliți rolul președintelui RM în cadrul desemnării guvernului.
6. Enumerați componența guvernului și menționați ministerele și alte autorități care fac parte din cadrul guvernului.
7. Specificați procedura desfășurării ședințelor guvernului.
8. Expuneți și caracterizați atribuțiile guvernului.
9. Insinuați o situație privind numirea și investirea în funcție a guvernului.
10. Efectuați un studiu de caz privind stabilirea rolului socio-politic al raporturilor parlamentului cu guvernul.
11. Evaluați formele răspunderii guvernului în fața parlamentului.
12. Stabiliți necesitatea instituirii răspunderii politice a guvernului în fața parlamentului.
13. Menționați actele emise de guvern.
14. Deosebiți ordonanțele de hotărârile guvernului. Efectuați o analiză privind importanța actelor emise de guvern.

Note:

TEMA 12. CURTEA CONSTITUȚIONALĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA

1. Organizarea Curții Constituționale a Republicii Moldova.
2. Statutul judecătorului Curții Constituționale
3. Atribuțiile și actele Curții Constituționale
4. Exercitarea jurisdicției constituționale

1. Organizarea Curții Constituționale a Republicii Moldova

După adoptarea Constituției RM, a fost creată Curtea Constituțională ca unică autoritate publică de jurisdicție constituțională și de control al respectării legilor în sistemul constituțional al Republicii Moldova. Jurisdicția constituțională este exercitată în Republica Moldova în temeiul Constituției, Legii cu privire la Curtea Constituțională și Codul jurisdicției constituționale.

Curtea Constituțională activează în baza principiilor: independenței de orice autoritate publică, colegialității, legalității, publicității.

Componența numerică a Curții Constituționale: doi judecători sunt numiți de Parlament, doi de Guvern și doi de Consiliul Superior al Magistraturii, numiți pe un mandat de 6 ani, pe durata a două mandate consecutive, dacă la data numirii nu depășește limita de vârstă de 65 de ani.

Președintele Curții Constituționale este ales prin vot secret, pentru un termen de 3 ani cu majoritatea de voturi ale judecătorilor Curții.

Președintele și judecătorii Curții Constituționale sunt asistați în activitatea lor de 6 judecători-asistenți.

Asistența informațională, organizatorică, și științifică și de altă natură, organizarea audienței cetățenilor, examinarea în prealabil a unor sesizări, acordarea ajutorului în pregătirea dosarelor sunt asigurate de *Secretariatul Curții Constituționale*. Pe lângă Curtea Constituțională funcționează un *Consiliu științific-consultativ*.

2. Statutul judecătorului Curții Constituționale

Condițiile pentru a deține funcția de judecător al Curții Constituționale din RM sunt: deține cetățenia Republicii Moldova, are domiciliul în țară, are pregătire juridică superioară, înalta competență profesională și o vechime de cel puțin 15 ani în activitatea juridică, în învățământul juridic superior sau în activitatea științifică.

Judecătorii Curții Constituționale sunt independenți în exercitarea mandatului și se supun numai Constituției. De asemenea, aceștia sunt *inamovibili* pe durata mandatului și independenți. Inamovibilitatea reprezintă o garanție a independenței judecătorului și este instituția în temeiul căreia judecătorul nu poate fi eliberat din funcție, suspendat, pensionat prematur, transferat prin voința arbitrară a autorităților publice.

Inviolabilitatea reprezintă prevenirea urmării judiciare nefondate, arbitrară a judecătorului, împiedicându-l, astfel să-și îndeplinească mandatul încredințat sau constrângându-l să-l exercite într-un anumit mod contrar convingerilor și voinței sale.

Imunitatea nu este un privilegiu - de altfel inadmisibil, ci o procedură specială de protecție a mandatului constituțional conferit judecătorului față de acte sau fapte abuzive ori insuficient fondate.

Funcția de judecător este *incompatibilă* cu oricare altă funcție publică sau privată retribuită, cu excepția activității didactice și științifice.

Judecătorii Curții Constituționale poartă *răspundere disciplinară* pentru încălcarea culpabilă a

prevederilor legii. Măsurile disciplinare sînt: avertismentul, mustrarea sau ridicarea mandatului de judecător al Curții Constituționale.

3. Atribuțiile și actele Curții Constituționale

Prin art. 135 din Constituție, Curții Constituționale i se conferă anumite *atribuții*:

➤ exercită, la sesizare, controlul constituționalității legilor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și ordonanțelor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte. Acest control este posterior.

➤ interpretează Constituția. Majoritatea interpretărilor se referă la competențele autorităților publice și la respectarea principiului separației și colaborării puterii în stat.

➤ se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției.

➤ confirmă rezultatele referendum-urilor republicane;

➤ confirmă rezultatele alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova;

➤ constată circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Președintelui Republicii Moldova sau interimatul funcției de Președinte, precum și imposibilitatea Președintelui Republicii Moldova de a-și exercita atribuțiile mai mult de 60 de zile;

➤ rezolvă cazurile excepționale de neconstituționalitate a actelor juridice sesizate de Curtea Supremă de Justiție.

➤ hotărăște asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid.

Atribuțiile Curții Constituționale pot fi modificate doar prin modificarea corespunzătoare a Constituției.

Codul jurisdicției constituționale prevede și *competențele funcționale* ale Curții Constituționale.

Curtea Constituțională pronunță *hotărâri* și *decizii* și emite *avize*.

Președintele Curții Constituționale, în exercițiul funcțiunii, dă *dispoziții*.

4. Exercițarea jurisdicției constituționale

În procesul exercitării jurisdicției constituționale sunt respectate următoarele principii:

Independența judecătorilor Curții Constituționale;

Inamovibilitatea judecătorilor Curții Constituționale;

Imunitatea judecătorilor Curții Constituționale;

Egalitatea participanților la proces, ceea ce înseamnă că jurisdicția constituțională este exercitată pe principiul egalității părților și a altor participanți la proces în fața Constituției și a Curții Constituționale;

Caracterul nemijlocit al dezbaterilor. Curtea Constituțională ascultă nemijlocit explicațiile părților, concluziile experților, dă citire înscrisurilor și altor documente ce au atitudine la examinarea cauzei.

Publicitatea dezbaterilor. Dezbaterile în ședințele Curții Constituționale sunt publice, cu excepția cazurilor în care publicitatea poate dăuna securității statului și ordinii publice.

Continuitatea procesului. Ședința Curții Constituționale se desfășoară în fiecare proces fără întrerupere, cu excepția timpului destinat recreației și lichidării unor circumstanțe care împiedică desfășurarea normală a ședinței;

Limba procedurii jurisdicției constituționale. Procedura jurisdicției constituționale are lor în

limba română. Persoanelor care nu cunosc limba procedurii li se garantează dreptul de a vorbi în instanță prin interpret.

Se consideră *participanți la proces*: părțile, reprezentanții lor, experții și interpreții. Părțile în procesul de jurisdicție Constituțională beneficiază de drepturi procedurale egale. Părțile au acces la lucrările dosarului, pot să prezinte argumente și să participe la examinarea lor, să pună întrebări altor participanți la proces, să facă declarații, să prezinte explicații, verbale și scrise, să obiecteze împotriva declarațiilor, argumentelor și considerentelor altor participanți la proces. Subiectul sesizării are dreptul să modifice temeiul sau obiectul ei, să renunțe la sesizare, parțial sau total. Părțile prezintă de sine stătător argumentele la care se face referință în sesizare.

În calitate de *subiect cu drept de sesizare a Curții Constituționale* este:

- a. Președintele Republicii Moldova;
- b. Guvernul;
- c. Ministrul Justiției;
- d. Curtea Supremă de Justiție;
- e. Judecătoria Economică;
- f. Procurorul General;
- g. deputatul în Parlament;
- h. fracțiunea parlamentară;
- i. Avocatul parlamentar;
- j. Adunarea Populară a Găgăuzici (Gagauz-Yeri) - în cazurile supunerii controlului constituționalității legilor, regulamentelor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova a hotărârilor și dispozițiilor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, ce îngrădesc împuternicirile Găgăuziei.

Întrebări pentru autoevaluare:

1. Definiți conceptul de Curte Constituțională.
2. Expuneți necesitatea creării unui organ privind controlul constituționalității legilor.
3. Descrieți procedură creării și momentul apariției Curții Constituționale în Republica Moldova.
4. Descrieți și caracterizați principiile de activitate ale Curții Constituționale.
5. Reprezintă Curtea Constituțională una din structurile celor trei puteri în stat sau este o autoritate de sinastătătoare. Explicați.
6. Identificați componența Curții Constituționale. Stabiliți cine poate fi președinte al Curții Constituționale și numiți durata mandatului.
7. Determinați statutul judecătorului, numiți și expuneți garanțiile de exercitare a mandatului de judecător.
8. Stabiliți atribuții Curții Constituționale.
9. Identificați actele emise de Curtea Constituțională în exercitarea activității sale?
10. Stabiliți cadrul legal în temeiul căruia Curtea Constituțională își desfășurează activitatea.
11. Apreciați rolul Curții Constituționale în sistemul autorităților publice, procedura de exercitare a jurisdicției constituționale.

Note:

TEMA 13. AUTORITĂȚILE ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LOCALE

1. Noțiunea și importanța organizării administrative a teritoriului
2. Organizarea administrativă actuală a teritoriului Republicii Moldova
3. Noțiunea și principiile de bază ale administrației publice locale
4. Caracterizarea statutului autorităților administrației publice locale

1. Noțiunea și importanța organizării administrative a teritoriului

Orice stat, pentru a putea fi bine condus și administrat, își delimitează teritoriul în unități administrativ-teritoriale, cărora le recunoaște personalitatea juridică și le conferă, totodată, atât atribuții de drept public, cât și atribuții de drept privat. Statul urmărește, în principal, prin structurile administrativ-teritoriale pe care le creează să poată conduce și governa mai ușor societatea, iar colectivitățile teritoriale locale, indiferent la ce nivel s-ar situa acestea, tind spre o gestiune autonomă cât mai accentuată a problemelor care le privesc, atât în raport cu statul, cât și în structurile administrativ-teritoriale organizate la nivel superior.

2. Organizarea administrativă actuală a teritoriului Republicii Moldova

Constituția RM prin art. 110 stabilește că teritoriul țării este organizat în *sate, orașe, raioane și unitatea teritorială autonomă Găgăuzia*. În condițiile legii, unele orașe pot fi declarate municipii. Statutul capitalei Republicii Moldova orașul Chișinău se reglementează printr-o lege aparte organică.

Raionul este o unitate administrativ-teritorială alcătuită din sate (comune) și orașe, unite prin teritoriu, relații economice și social-culturale. Orașul în care își are sediul consiliul raional este numit oraș-reședință. Hotarele administrative ale raionului reprezintă perimetrul suprafeței localităților incluse în componența acestuia și care coincide cu hotarele dintre localitățile raionului dat și localitățile raionului limitrof.

Orașul reprezintă o unitate administrativ-teritorială dezvoltată din punct de vedere economic și social-cultural și cuprinde populația urbană, cu structuri gospodărești, industriale și comerciale corespunzătoare, a cărei populație în mare parte este încadrată în industrie, în sfera serviciilor publice și în diferite domenii de activitate intelectuală, în viața culturală și politică. Municipiul, este o localitate de tip urban cu un rol deosebit în viața economică, social-culturală, științifică, politică și administrativă a țării, cu importante structuri industriale, comerciale și instituții din domeniul învățământului, ocrotirii sănătății și culturii. Statutul de municipiu este atribuit orașelor Chișinău, Bălți, Bender, Comrat, Tiraspol. Municipiul Chișinău este capitala Republicii Moldova. O altă unitate administrativ-teritorială este *satul* care cuprinde populația rurală unită prin teritoriu, condiții geografice, relații economice, social-culturale, tradiții și obiceiuri. Două sau mai multe sate, în funcție de condițiile economice, social-culturale, geografice și demografice, se pot uni formând o singură unitate administrativ-teritorială, numită *comună*. Astfel, comuna este o unitate administrativ-teritorială care cuprinde populația rurală unită prin comunitate de interese și tradiții. Satul în care își are sediul consiliul sătesc (comuna) este numit sat-reședință.

3. Noțiunea și principiile de bază ale administrației publice locale

Legea privind administrația publică locală din 28.12.2006 prevede că *administrația publică locală* se interpretează ca fiind totalitatea autorităților publice locale constituite pentru promovarea intereselor generale ale locuitorilor unei unități administrativ-teritoriale..

Legislatorul folosește în acest sens unii termeni:

Colectivitate locala - totalitatea locuitorilor dintr-o unitate administrativ-teritorială;

Consiliu local - autoritate reprezentativă și deliberativă a populației unității administrativ-teritoriale de nivelul întâi sau doi, aleasă în vederea soluționării problemelor de interes local;

Primar - autoritate reprezentativă a populației unității administrativ-teritoriale și executivă a consiliului local, aleasă prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat;

Primărie - structură funcțională care asistă primarul în exercitarea atribuțiilor sale legale;

Autorități ale administrației publice locale de nivelul întâi - autorități publice, luate în ansamblu, care sunt constituite și activează pe teritoriul satului (comunei), orașului (municipiului) pentru promovarea intereselor și soluționarea problemelor colectivităților locale;

Autorități ale administrației publice locale de nivelul al doilea - autorități publice, luate în ansamblu, care sunt constituite și activează pe teritoriul raionului municipiului Chișinău, unității teritoriale autonome cu statut juridic special pentru promovarea intereselor și soluționarea problemelor populației unității administrativ-teritoriale respective;

Președinte ai raionului - autoritate publică executivă a consiliului raional;

Aparatul președintelui raionului - structură funcțională care asistă președintele raionului în exercitarea atribuțiilor sale legale. Aparatul președintelui raionului se organizează și funcționează în baza unui regulament aprobat de consiliul raional;

Principiile de bază ale administrației publice locale sunt următoarele:

Autonomia locală;

Descentralizarea serviciilor publice;

Legalitatea;

Eligibilitatea autorităților administrației publice locale;

Consultarea cetățenilor în problemele locale de interes deosebit.

4. Caracterizarea statutului autorităților administrației publice locale

Autoritățile administrației publice locale, prin care se realizează autonomia locală în sate și orașe, sunt:

consiliile locale, ca autorități deliberative;

primarii, ca autorități executive.

Autoritățile administrației publice locale prin care se realizează autonomia locală în raioane sunt:

consiliile raionale, ca autorități deliberative;

președinții de raioane, ca autorități executive.

Consiliile locale sunt compuse din consilieri aleși în condițiile Codului Electoral.

Consiliul local se întrunește în ședințe ordinare, la convocarea primarului.

În realizarea competențelor sale, consiliul local adoptă *decizii* cu votul majorității consilierilor prezenți.

Primarul este șeful administrației publice locale care participă la ședințele consiliului local și are dreptul să se pronunțe asupra tuturor problemelor supuse dezbaterii. Primarul își exercită atribuțiile de la data validării mandatului până la data validării următorului mandat de primar, cu excepția cazurilor când mandatul încetează înainte de termen. Dar acesta poate înceta în caz de demisie, incompatibilitate a funcției, imposibilitate de a-și exercita atribuțiile pe o perioadă mai mare de 4 luni consecutive, inclusiv pe motiv de boală, intrare în vigoare a sentinței de condamnare, deces.

Primarul emite *dispoziții* cu caracter normativ și individual în scopul exercitării competențelor sale.

Consiliul raional este autoritatea reprezentativă a populației raionului și se compune din consilieri aleși în condițiile Codului electoral. Consiliul raional se întrunește în ședințe ordinare o dată la trei luni. Consiliul raional alege prin vot deschis, cu votul majorității consilierilor prezenți, pentru durata unei ședințe, un președinte care o prezidează. Președintele ședinței este asistat de secretarul consiliului raional. Organizarea și funcționarea consiliului local cu excepția celor referitoare la competențe, se aplică, în mod corespunzător, consiliului raional.

În realizarea competențelor sale, Consiliul raional adoptă *decizii* cu votul majorității consilierilor prezenți, cu excepția cazurilor în care legea sau regulamentul consiliului cere un număr mai mare de voturi.

Președinte al raionului poate fi numai persoana care are acces la secretul de stat. Consiliul raional alege președintele raionului, la propunerea a cel puțin o treime din consilierii aleși, cu votul majorității consilierilor aleși.

Președintele raionului este asistat de vicepreședinți. Mandatul președintelui și cel al vicepreședintelui raionului încetează odată cu mandatul consiliului raional. În exercitarea atribuțiilor sale, președintele raionului emite *dispoziții* cu caracter normativ și individual.

Întrebări pentru autoevaluare:

1. Definiți conceptul organizării administrative a teritoriului.
2. Stabiliți importanța organizării administrative a teritoriului.
3. Evidențiați cadrul legal care reglementează organizarea administrative-teritorială a Republicii Moldova?
4. Determinați organizarea administrativă actuală a teritoriului Republicii Moldova.
5. Câte raioane și cite municipii ale Republicii Moldova?
6. Ce înțelegeți prin noțiunea de raion?
7. Stabiliți noțiunea satului. Caracterizați în temeiul metodei comparative tră-săturile distincte ale satului și ale orașului.
8. Identificați definiția administrației publice locale.
9. Stabiliți și explicați principiile de bază ale administrației publice locale.
10. Caracterizați statutul autorităților administrației publice locale.
11. Diferențiați noțiunea de consiliu sătesc și consiliu raional.
12. Identificați atribuțiile de bază ale consiliului local și analizați-le.
13. Definiți noțiunea de primar. Explicați procedura de alegere a primarului. Comparați procedura de alegere cu cea de revocare a primarului din funcție.
14. Stabiliți atribuțiile primarului și caracterizați-le.
15. Identificați consiliul raional. Expuneți procedura de alegere a consiliului raional. Cine poate fi președinte al consiliului raional?
16. Diferențiați noțiunea de președinte al raionului. Procedura de numire a președintelui raionului diferă de procedura de alegere a primarului? Explicați.
17. Eseu pe tema: "Organizarea administrativ-teritorială actuală a Republicii Moldova. Necesitate și actualitate,,.

Note:

BIBLIOGRAFIA RECOMANDATĂ

Monografii, manuale:

1. Alexandru Arseni. Jurisdicția constituțională a Republicii Moldova. Chișinău, 2000.
2. Cristian Ionescu - Drept Constitutional și Institutii Politice, Vol. I, Ed. Lumina Lex, Bucuresti, 1997.
3. Cristian Ionescu. Drept constituțional și instituții politice. Vol. II. Lumina Lex, 1997.
4. Curtea Constituțională. Culegere de hotărâri și decizii 2001. Cartier juridic. Chișinău, 2002.
5. Elena Aramă. Controlul constituționalității legilor: istorie și actualitate. Museum, 2000.
6. Gheorghe Avornic. Tratat de Teoria generală a statului și dreptului. Vol. 1. Universitatea de Stat din Moldova. Chișinău, 2009.
7. Gheorghe Costachi. Fenomenul constituționalismului în evoluția Republicii Moldova spre statul de drept. Tipografia Centrală. Chișinău, 2003.
8. Ion Deleanu. Drept constituțional și instituții politice. Vol. II. Chemarea. Iași, 1996.
9. Ion Guceac. Curs elementar de drept constituțional. Vol. 1. Editura "Reclama", Chișinău, 2001.
10. Ion Guceac. Evoluția constituționalismului în Republica Moldova. Academia de Poliție "Ștefan cel Mare". Chișinău, 2000.
11. Ion Muraru - Drept Constitutional si Institutii Politice, Ed. Actami, Bucuresti, 1997.
12. Ion Rusu. Drept constituțional și instituții politice. Note de curs. București, 1995. pag. 19-52.
13. Paul Negulescu -Tratat de drept administrativ, Bucuresti, vol. I.
14. Ștefan Deaconu. Drept constituțional. Editura C.H. Beck. București, 2011.
15. Teodor Cîrnaț. Drept constituțional. Editura "Prin - Caro" SRL. Chișinău, 2010.
16. Tudor Draganu- Drept Constitutional si Institutii Politice, Targu Mures, 1993.
17. Valentin Țîmbaliuc. Probleme ale procesului constituțional în Republica Moldova la etapa actuală. Chișinău, 2001.
18. Victor Duculescu - Drept Constitutional Comparat, Vol. I, Editura Lumina Lex Bucuresti, 1999.
19. В.Енгибарян, Э.В.Гадевоян. Конституционное право. Юристъ. Москва, 2000.

Acte normative:

1. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994.
2. Codul electoral al Republicii Moldova, nr. 1381-XIII din 21.11.97, M.O. 81/667 din 08.12.97.
3. Legea Republicii Moldova privind organizarea administrativ-teritorială a RM, nr. 764 din 27.12.2001.
4. Legea Republicii Moldova cu privire la administrația publică locală din 28.12.2006.
5. Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024-XIV din 02.06.2000, M.O. nr. 98-101/709 din 10.08.2000;
6. Legea Republicii Moldova cu privire la migrațiune, nr. 1518-XV.
7. Legea Republicii Moldova privind azilul nr. 270-XVI din 18.12.2008, M.O. nr. 53-54 din 13.03.2009.
8. Legea Republicii Moldova cu privire la ieșirea și intrarea în Republica Moldova nr. 269-

- XIII din 09.11.1994, M.O. nr. 6 din 26.01.1995.
9. Legea Republicii Moldova privind partidele politice nr. 294-XVI din 21.12.2007, M.O. nr. 42-44/119 din 29.02.2008.
 10. Legea privind statutul deputatului în Parlament, nr. 39-XIII din 07.04.94 cu modificările ulterioare.
 11. Legea Republicii Moldova cu privire la procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova, nr. 1234-XIV din 22.09.2000, M.O. nr. 139-140/996 din 02.11.2000.
 12. Legea cu privire la Guvern, nr. 64 din 31.05.90.
 13. Legea Republicii Moldova cu privire la Curtea Constituțională, nr. 317-XIII din 13.12.94, M.O. nr. 8/86 din 07.02.95.